

Hind 20 mrk.

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

№ 35.

Laupäeval, 21. augustil 1926.

VIII aastakäik.

SOOME KADETID
EESTI VABADUSSÕJA LAHINGUVÄLJADEL.

MOMENT LOENGULT 29. V. 1926.: „LAHINGUVÄLJAD NARVA ALL“.

SISUSTIK: A. Traksmann: Mõnda ohvitseride kogude uuest põhikirjast. — I.: Prantsuse kahurväe kursustest. — R. M.: Muistsete lätlaste sõjakunst 13. aastasajal. — Läti uus allveepaat. — M. M.: 11. Dobeles'i jalaväe polgu aastapäeva puhul. — Soome sõjalaevastiku juhataja komandör Yrjö J. G. Roos surma puhul. — K. Udal: Poola Vabariigi presidendi dekreet 6. VIII. 1926. sõjariistus jõudude kõrgema juhatuse kohta. (Kindral-inspektori ameti moodustamine.) — Vabaduse Risti kavalerid: lipnik Ernst Saar ja lipnik Christof Manke. — K. A.: Morse tähestiku õppimisest. — F. Kapsi: Raadio luurest. — Mõtteid Kindralstaabist. (Järgn.). — Anton Kasemets: Laul meie kaitseväes. — J. A.-n.: Sõjaväeline kasvatus Jaapani koolides seaduslikuks tehtud. — E. A.: Sõjakirjandust. — Katkeid Liivimaa kroonikast. (Järg). — Gertrude Ederle suursaavutus. — Kroonika. — Male.

Mõnda ohvitseride kogude uuest põhikirjast.

A. Traksmann.

Teatavasti meil on välja töötatud ohvitseride kogude uus põhikirja, mille põhijoontega kogude esitajaid tutvustati üldisel kevadisel peakoosolekul.

Uus põhikirja projekt sisaldab mitmeid põhimõtteid, mis meie kogude elu ja tegevust seavad laiemale, avaramale alusele ja mida sellepärast kõigiti tuleb tervitada.

Olgu siinkohal lühidalt puudutatud üks neist, mis puudus senises põhikirjas, kuid uude projekti sisse on võetud, nimelt: et kogu tegevliikmeid võetakse vastu kogusse kogu üldkoosoleku poolt.

Uue põhikirja projekti § 15 selle kohta lausub järgmist: „Tegevliikmeteks on:

1. Väeosa kogu asutamise korral — kõik väeosas alaliselt teenivad ohvitserid.

2. Hiljem — väeosas teenivad ohvitserid ja sõjaväe ametnikud, kes kogu üldkoosoleku poolt tegevliikmeteks vastu võetud.

Ühe väeosa kogu tegevliige, kes viiakse üle teenistusse teise väeossa, on ilma erilise vastuvõtmiseta selle teise väeosa kogu tegevliige, kuid langeb välja oma endise teenistuskoha kogu tegevliikmete nimekirjast“.

Selle uue põhimõtte tähtsus selgub, kui vaatleme lähemalt meie kogude ülesandeid.

Ohvitseride kogude praeguses põhikirjas ja uues projektis on nad täpselt loetletud §§ 6 ja 11. Ilma, et neid ülesandeid siinkohal hakata tsiteerima, tähendan ainult, et nad on väga tõsised ja vastutavad, puudutades meie kaitseväge juhtide kutselist ja seltskondlikku kasvatust ja ettevalmistust teenistuses ja väljaspool teenistust.

Üks neist ülesandest kõlab praeguses põhikirjas (§6-b) järgmiselt: „Ühendada oma liikmeid ja kasvatada

nende keskel kohuse- ja autunnet; uues põhikirjas (§ 11²): „Ühendada oma liikmeid ja kasvatada nende keskel isamaaarmastust, kohusetruudust ja autunnet.“

Nagu siit näha, meie kogudelt kui korporatiivsetelt asutustelt kaitseväes nõutakse:

a) Iga üksiku liikme kasvatamist, s. o. teda järjekindlalt arendada ja temasse sisendada neid kõrgeid sõjamoraalseid ja kutse-eetilisi vourusi, mida peab omama igaüks meist kui Eesti Vabariigi kodanik ja ohvitser.

Tähtsamad neist vourustest on põhikirjas loetletud. Kuid mitte ainult kasvatada igaüks üsikut, vaid

b) kogu peab oma liikmeid ka ühendama, s. o. nad liitma kokku üheks tervikuliseks lahutamatuks pereks nende loetletud vouruste alusel.

Peab kriipsutama alla asjaolu, et kõik need nõuded meie kogude vastu on sügavasti põhjendatud ja õigustatud niivõrra, et nendeta tõesti kogud mõeldavadki ei ole.

Kuigi ohvitseride kui juhtide kasvatus eest on vastutavad nende otsekohesed ülemad, kuigi kaitseväes iga vanema kohus on mõjuda kasvatavalt noorema peale, ometi — see kõik ei ole veel küllaldane niisuguse raske ja komplitseeritud protsessi teostamisel, nagu seda on juhtide kasvatus töö meie kaitseväes. On päeval selge, et tööd sel alal jätkub kogudelegi küll ja küll, ja mida paremini nad neile usaldatud ülesandeid täidavad, mida elujõulisemalt nad on organiseeritud, seda kergem on otsekohesest ülemalet. Sellepärast kõik juhid on otsekohe huvitatud sellest, et meie kogude elu ja tegevus oleks tugev ja terve.

Kui nii on, siis täiel ulatusel peab tõstma üles ka küsimuse: kuidas teostada seda tähtsat ja vastutavat ülesannet?

Ülesanne osutub õhulossi ehitamiseks, kui ei ole antud abinõusid tema elluviimiseks.

Moraalne kasvatamine tähendab kasvataja järjekindlat, teadlikku mõjumist kasvatatavale objektile. See mõju peab olema tõesti niivõrra tunduv, et ta suudab ületada selle aktiivse või passiivse vastupanu, mis on olemas igal inimesel igasuguste mõjutamiste vastu.

Käesoleval juhtumisel kasvatajaks-mõjutajaks on kogu korporatiivse tervikuna, õigemini tema tahte kehastaja — kogu juhatus.

Ja siin tõusebki üles küsimus: kuidas kogu, resp. tema juhatus, võib mõjuda kasvatavalt oma kogu liikme-ohvitseri peale, missugused abinõud temal selleks on olemas?

Moraalne mõju üldises kasvatusprotsessis avaldub: isiklikus eeskujus, vastava üldise õhkkonna loomises, veendum ülesastumises, koguni kõnes jne.

Kõik need on tarvilikud siingi ja neid tuleb kasutada täiel määral.

Kuid tegelik elu ja ka meie kogude senine tegevus näitab, et sellest veel ei ole mitte küllalt.

Sest võib ju juhtuda, et kogu liige-ohvitser vabatahtliliselt ei allu eeltoodud mõjuavaldustele. Ta võib ju oma isiklikke kalduvusi, soove ja arvamisi ükskõik missugustel motiividel pidada kõrgemaks ja endale vastuvõetavamaks, kui kogu tõekspidamisi.

Muidugi ei pruugi mitte alati nii olla, kuid sarnane seisukord võib kergesti tekkida, kui iga ohvitser kuulub kogu liikmete hulka ja sellena püsib jäädavalt ainuüksiselle pärast, et tal on ohvitseri auaste.

Niisugusel perspektiivil meie kogud iga üksiku oma liikme suhtes on pandud äärmiselt raskesse, ebanormaalsesse seisukorda, mis väljendub selles, et side ja ühendus liikme-ohvitseri ja kogu kui terviku vahel muutub äärmiselt nõrgaks ja mehaaniliseks. Ohvitser maksab kogule oma protsendid, tarvitab võib olla kogu kasiinot ja — see on ka kõik. Millegiks muuks ta ei tunne end kohustatud olevat kogu suhtes, sest reaalselt tema elu mõjutada võib ainult ülemus.

Tegelikult niisuguste tagajärgedeni paljudel juhtumistel oleme juba jõudmas oma kogude elus. Sest ma ei eksi vististi mitte tähendades, et meie kogud vähemalt oma suures enamuses seni ei ole suutnud täita neid ülesandeid, mis põhikiri nende peale paneb.

Mitte sellepärast, et seda ei ole tahtud teha, või et ülesannetest ei ole aru saadud, vaid sellepärast, et need ülesanded praeguse põhikirja raamides eeltoodud põhjustel on osutunud ülejõu käivateks. Kogudele ei ole antud kätte abinõusid nende elluviimiseks.

Nii see igavesti kesta ei või.

Ei kahtle vist keegi, et meie kogud nende vastutusele usaldatud töö suudavad viia rahuldava lõpuni siis, kui neile antakse kätte mõjuvaid abinõusid oma liikmete kutse-eetiliseks kasvatamiseks ja kokkuliitmiseks.

Liikmete vastuvõtmine kogudesse üldise koosoleku otsusel on üks neist abinõudest. Õigemini see on otse eeltingimuseks, et teatud kogu kujuneks elujõuliseks ja sisemiselt tugevaks — koguks selle sõna tõsisel mõttes.

Sest mis on õieti kogu kui tervik ilma selle põhimõtteta? Ainult üksikute inimeste mehaaniliselt kokku pandud koondus, millel puudub sisemine kitt ja liituvus.

Sellele äratundmisele kogemuste põhjal on jõutud ka paljudes teistes sõjavägedes. Alles hiljuti Kindralstaabi ülem pikemas artiklis käsitas meie juhtide kasvatus küsimusi. Artikli lõpul („Sõdur“ Nr. 30/31, 1926) oli vaatlusele võetud ohvitseride ettevalmistuse küsimus Saksa sõjaväes. On huvitav jälgida, kuidas Saksa „Reichswehr“ kogenemata noorest kodanikust sammsammult kasvatab üles tulevase juhi. Ohvitseride kogudel selles protsessis on väga tähtis koht. Kohe esimestel kuudel pärast väeossa ilmumist tulevane juht satub selle väeosa ohvitseride kogu kasvatava mõju alla. Sellest momendist peale kõige nelja aasta kestel, mil tulevane ohvitser vaheldamisi õpib kord väeosas, kord sõjakoolis, ta viibib ohvitseride kogu mõju all. Ainult aegapidi teda viiakse ohvitseride seltskonda, ta võtab osa nende koosviibimistest, tutvuneb perekondadega jne., kusjuures teda õpitakse tundma ja kohandatakse uutele oludele. Kogu mõju ohvitserile on reaalselt tunduv, sest enne ohvitseriks ülendamist, mis sünnib mitte sõjakoolis, vaid väeosas, ka

ohvitseride kogu üldkoosolek peab andma tema kohta oma sanktsiooni.

Sellest näitest on selge, kuivõrra tõsiselt Saksa sõjaväe juhid hindavad seda suurt kasvatavat mõju, mida võib avaldada kogu kui korporatiivne tervik oma üksikutele liikmetele. See mõju Saksa sõjaväes on kujunenud traditsiooniliseks, muutudes selle sõjaväe juhtiva koosseisu formeerimise üheks vankumatuks nurgakiviks. Sellena ta on võitnud ka vanemate juhide poolehoidu ja nende täieliku usalduse, sest kogud on kujunenud tõsisteks abilis- tekks juhtidele selle suure ja vastutava ülesande täitmisel, mida on igas sõjaväes juhtiva koosseisu — ohvitseride — komplek- teerimine, kasvatamine ja väljaõpetamine.

Suur vastutus nõuab ka täielikku usaldust selle vastu, kes seda vastu- tust kannab.

Meie kogude ülesanded nii praeguses kui ka uues põhikirjas on samuti suured ja vastutavad. On eluliselt tarvilik, et neile nende ülesannete teostamiseks usaldatakse kätte ka mõjuvaid abinõusid. Ainult vanemate juhtide usaldusest kan- tud, meie kogud suudavad sisemiselt kon- solideeruda ja kujuneda nendeks tõsisteks kasvatuskolleteks, millede vastastikkuse mõjutamisega ühiste aadete ja kutse- eetiliste põhimõtete alusel meie ohvitserikond sulatatakse kokku üheks lahutamatuks juhtide perekks.

Siin käsitatud põhimõtte uues põhikir- jas sellele tööle loob kindla, elulise aluse.

Prantsuse kahurväe kursustest.

Tagasi jõudes Prantsusmaalt, kus viibisin patarei ja kahurväe grupemendi ülemate kur- sustel, sooviksin „Sõduri“ lugejaid lähemalt nendega tutvustada.

Käesoleval aastal korraldati prantsuse kahur- väe juhtivale koosseisule järgmised kursused: patareiülematele 8 nädalalise kestvu- sega, grupiülematele 10 nädalalise kest- vusega, grupemendiülematele 3 nä- dalalise kestvusega ja lõpuks kolm korda aas- tas kõrgemad taktikalised kursused Metz'is, mille üle lugejad leiavad informat- siooni „Sõduri“ Nr. 24/25 s. a. veergudelt.

40-s kahurväe rügement, kus ma oma staa- ži jätkasin peale Metz'i kursuste lõpetamist, oli oma koosseisust saatnud kaks patareid Mailly poligooni patareiülemate kursuste kä- sutsusse, ja nende kursuste ülema lahkel loal oli mul võimalik kursuste tööst osa võtta, kuigi see osavõtt polnud minu esialgses kavas ette nähtud.

Kursuste eesmärgiks oli praktiliselt suu- rendada patareiülemate vilumust patarei tute juhtimises, ja kursuste programm ning seal mak- sev töömeetod vastas täiesti sellele eesmärgile. Kursuste kuulajad jagunesid nelja gruppi. Grupi juhiks oli major, kes mõnest riviväe- osast kursustele komandeeritud. Nädala töö- kava oli järgmine: neli korda, kella 13 kuni 17, laskmised poligoonil; kesknädalal ja lau- päeval olid kuulajad peale lõunat vabad, kui mitte ei korraldatud tutvunemisekursioone lennuväkke, poligooni side klassi, poligooni kahurväe parki j. m. Enne lõunat, kella 8

kuni 11, töötati klassis grupi juhi juhatusel, kuna ainult laupäeviti kursuste ülem 1—11/2 tunniliisi loenguid pidas.

Kokkuvõetult oli klassitöö ning laskehar- jutused korraldatud järgmiselt: klassis alati tööd grupi juhataja poolt eelmise päeva lask- mise arutamiseks. Iga laskeharjutuse tegelik juhataja pidi seksajaks kirjaliku aruande kokku seadma ja tahvli juures asjakäiku au- ditooriumile seletama ning sealjuures ise oma tegevust arvutama. Sagedaseks nähtuseks oli, et grupi juhataja ja kuulajad täiendavaid seletusi nõudsid ja oma arvamisi laskmise kohta avaldasid. Arvamised läksid sageli lahku, kuid iga põhjendatud arvamiseks arvestati. Iga otsus, iga arvamine pidi põhjendatud ole- ma ja olukorrale vastama. Seda nõuti kursus- tel alati. Laskmiste arutamisele järgnes lühike vaheaeg, mille järele grupi juhataja laskeinst- ruktsioonist või topograafia käsiraamatust mõnd küsimust seletama hakkas, kusjuures ka siin kuulajad tihtipeale täiendavaid seletusi palusid ning oma arvamisi küsimuse kohta avaldasid. Ühes sellega lahendati mõni laske- või topograafia ülesanne, mis omakorda pärast läbi arutati. Klassitunni lõpul andis grupi juhataja kuulajatele ülesande järgmiseks lask- miseks ühes tarvilikkude seletustega ning mää- ras laskmiste juhatajad. Ülesanne käes, asus terve klass plansettide valmistamisele, and- mete väljaarvamisele ning muile laskmistega seotud toimingutele.

Kell 13 sõitis grupp avaras autos temale määratud vaatepunktile. Peaaegu igasse vaa-

tepunkti on ehitatud väikene hoone, mille ees- sein lahtine ning kus olemas lauad ja pingid; see võimaldab iga ilmaga rahulikult töötada. Siin algab grupi juhi juhatusel maastiku käsitlemine, kaarti süvenemine ja märkide leidmine, mille järele siis määratud kuulajad üksteise järele tuld juhivad. Grupi juhataja annab kas neile või teistele kuulajatele lisaülesandeid, pöörab laskmise ajal kuulajate tähelepanu üksikute huvitavate asjaolude peale, küsib kuulajate arvamisi ning püüab igatepidi juuresolijaid tööle kaasa kiskuda ja õpetlikult ning elavalt laskmist läbi viia. Kui laskmise ajal tarvitatakse teatud meetodi, kus kahekülgne vaatlemine tarvilik, siis täidavad kuulajad ise vaatlejate kohuseid, et praktiliselt selle meetodiga ja vaatlusabinõudega tutvuda. Seda tuli iseäranis ette öisetal laskmistel, missuguseid kursuste ajal korraldati paar korda.

Veel mõni sõna sellest loengust, mille pidas kursuste ülem kord nädalas.

Ametlik nimetus on küll „loeng“ (conference), kuid kursuste ülem ise nimetab loengut „jutuajamiseks“ (causerie), milline nimetus iseloomustab teda väga hästi. Kursuste ülem valgustab igasuguseid küsimusi, mis patareiuülemat huvitavad, toob sealjuures palju näiteid Ilmasõjast ja ka rahuaegsetest kogemustest, peaaesjalikult nendest, mida ta ise näinud ja üle elanud. Kõik see mõjub kaasa, et „jutuajamine“ elav ja huvitav on ning kuulajaid kaasa kisub.

Lõpuks tuleb tähendada, et kursustel õige vähe taktikaliste küsimustega tegemist tehakse, kuid see sünnib teadlikult, kooskõlas kursuste eesmärgiga. Kuulajad ei vali näiteks patareipositsioone, vaatepunkte, ei korralda sidet j. n. e., kõik see on juba ära määratud ja grupi juhataja seab ülesande laskmise juhatajale umbes nii: „Teie patareid asub seal ja seal, Teie vaatepunkt siin, patareiga on side olemas, mina olen Teie grupi ülem, minu vaatepunkt on Teie punkti kõrval, meie jalavägi asub Teie sektoril sel joonel, vaenlase jalavägi tol joonel, Teil tuleb tulistada järgmisi märke“.

Taktikalisi küsimusi lahendatakse grupi- ja grupemendiülemate kursustel. Võtame viimase nüüd vaatlusele.

Kursuste ülemaks oli jäetud patareiuülemate kursuste juhataja. 42 kuulajat olid jagatud 6 gruppi; igas grupis oli vanem kuulaja grupi juhatajaks. Ajajaotus sarnaneb siin patareiuülemate kursuste ajajaotusele: manöövril ja laskmised, nende arutamine, kursuste ülema „jutuajamised“, seitse loengut kolme nädala jooksul ja tööd klassides. Ka töömeetod on jäänud samasuguseks.

Laskmised siin on juba seotud grupemendite manöövrilitega ja neid juhatajad järgimööda kõik kuulajad. Määratud ajaks ilmu-

vad grupemendiülemate käsutusse need grupiülemad, kelle patareid manöövril osa võtavad ja ohvitserid, kes tema staapi kuuluvad. Nendega asuvad nad tööle, võttes aluseks manöövri ülesande. Arusaadav, et patareide tegelik arv ei vasta alati ülesandes ette nähtule: grupemendis on olemas veel fiktiiv grupid, gruppides fiktiiv patareid. Samal ajal töötab ka iga kuulajate grupp oma juhatajaga ja lahendab eelseisvad manöövril enne kaardil, siis maastikul, täiendades siin esialgseid korraldusi ja andes uusi. Ka siin on maksev põhimõte: töötama peavad kõik, ja mitte ainult need, kes tegelikult manöövril juhatavad. Järgmisel päeval arutatakse neid töid peale seda, kui tegelik manööver läbi arutatud, ja see pakub suurt huvi, kuna iga grupp toob oma lahendusviisi ja nende ning omavaheliste vaieluste varal kristalliseerub enamvähem õige lahendusviis.

Nii töötatakse kahe nädala jooksul, kuna kolmas nädal on jäetud laskmiste ja loengute jaoks, mille kohta allpool mõne sõna ütlen. Selleks nädalaks olid Mailly koondatud Metz'i kursuste kaks kuulajate lendu, grupiülemate kursus, kellele see nädal esimeseks Mailly's oli, grupemendiülemate kursus, kellest ülalpool jutt oli ning kõrgemate taktikaliste kursuste kuulajad, kõik kokku üle 200 ohvitseri. Siin demonstreeriti igasuguseid laskmisi ja lasti välja peaaegu igakord see laskemoona arv, mis loetakse tarvilikuks üles seatud eesmärgi saavutamiseks: näiteks, purustati 1000 mürsuga traattõke ühe 75 mm. grupi poolt. Siis korraldati veel neli loengut korraga kõikidele kuulajatele suures poligooni kino-ruumis. Siin seletati ja arutati ka laskmisi Metz'i kursuste ülema ja tema abi poolt.

Tahaksin veel tuua andmeid kursuste kaadri kohta. Kursuste juhatajaks oli 40. diviisi kahurväe ülem, tema abiks oli major, kes kuulub kursuste alalise kaadri. Kaks leitnanti ajasid rivi ja majanduslisi asju, üks ohvitser umbes meie ohvitseri asetäitja aukraadis oli side ülemaks ja ühest riviväeosast juurdekomandeeritud reserv noor-leitnant korraldas laskemoonaga varustamist ja transporti küsimust. Selle kaadri kohuseks oli peale kursuste asjaajamise veel terve poligooni valitsemine; tema alla kuulub ballistiline jaam, tema paneb toime igasuguseid katseid nii tehnilisel kui taktikalisel alal. Abiks sellele kaadrile olid väeosadest juurdekomandeeritud grupi juhatajateks patareiuülemate kursuste ajal neli majori ja grupiülemate kursuste ajal kolm kolonel-leitnanti.

Lõpetades tahaksin siin alla kriipsutada ainult seda, mida lugeja vististi juba on tähele pannud: kursused on täiesti praktilised. Teooriat on siin ainult niipalju kui selleks

vajadust ja nagu ma seal näha võisin, annab see meetod väga häid tagajärgi. Heade tagajärgede kättesaamiseks aitas veel omaltpoolt kaasa hästi läbi mõeldud õppetöö korraldus, mis kursuste ülema ütelse järele esimestel aastatel kaugeltki nii hää polnud ja iga aastaga paraneb, ning ka kuulajate iseseisev töö

nii enne kursustele ilmumist kui ka seal viibimisel, mis läbiviidav seetõttu, et kuulajad oma ülesannet tõsiselt võtavad ja laialdane materjal määrustikkude, käsiraamatute ja ajakirjanduse varal nendele iseseisvaks tööks kõige paremaid võimalusi pakub. I.

Muistsete lätlaste sõjakunst 13. aastasajal.

Läti „Sõjakirjanduse kogus“ nr. 1 s. a. ilmus teaduslik uurimus muistsete lätlaste sõjakunstist 13. aastasajal P. Berzins'i sulest. Uurimus on huvitav seepärast, et ta puudutab tihedalt muistsete eestlaste sõjalist kultuuri.

Töö algul selgitab autor lühidalt Läti etnograafilist, poliitilist ja sotsiaalset olukorda 12. aastasajal. Kuid siin on pandud tööle vähe eksslik alus. Autor kirjutab:

„Praegustes Läti piirides elasid 12. aastasajal mitmed soomesugu ja balti rahvad. Soomesugu rahvaste hulka kuulusid eestlased ja liivlased, balti rahvaste hulka — lätlased, semgallid, seelid (seloonid), kurelased ja vendid“. Autor eksib, lugedes kurelasi ja vendisid balti rahvasteks. Kurelased olid soometõugu rahvas ja lähemas suguluses Saaremaa eestlastega. Vendide päritolu ei ole veel küllalt kindel. Sellest rida eksimusi töös, mis aga siiski töö väärtust ei vähenda. Väga huvitav on asjaolu, et autor võtab liivlaste ja kurelaste sõjakunsti suurel määral lätlaste sõjakunsti aluseks. See näitab veel kord, et eestlaste, liivlaste ja kurelaste sõjakunst oli võrreldes teiste rahvastega tol ajal võrdlemisi kõrge. Toome alamal lühikese kokkuvõtte tööst.

Relvastus.

Armsaim liivlaste relv oli oda. Seda heideti kaugemalt ja sellega läbibistati vaenlast käsitsivõitluses. Kui odad ära olid pillutud ja vaenlane veel kaugel, siis pildusid sõjamehed kive ja kaikaide vanelasele kaela.

Liivlased tarvitasid oda väga osavalt. See on ainuke relv, mida Läti Hindreku kroonika üksikasjaliselt käsitleb.

Oda muutus liivlastele mingisuguseks sümboliks. Ta mängis suurt osa rahutegemisel, ta abil selgitati jumalate tahet jne.

Läti Hindrek räägib, et liivlased kasutasid lahingus vibusid nooltega ja mõõku. Liivlaste mõök oli pikk ja kahepoolse teraga. Liivlaste kaitserelvaks oli kilp, mis oli väga puudulik. Ta ei pakkunud kaitset sakslaste ambu-noolte eest.

Lätlaste relvastus ei olnud parem. Ka siin seisis esimesel kohal oda. Süski armastasid

lätlased rohkem mõõka. Mõök oli Läti rahvuslik relv. Läti mõök oli lühike. Mõõga teral olid tähtaolised ilustused. Lauldes sõjalaule ja võidulaule, tagusid lätlased omi mõõku vastu kilpe. Lätlased kasutasid lahingus veel nuiasid ja vibusid nooltega.

Kurelaste juures oli samuti oda pealetungi relvaks. Kaitserelvaks noolte vastu tarvitasid kurelased kilpi. Lahingus kasutasid kurelased ka nuiasid.

Läti Hindreku kirjelduse järele valmistati kilp kahest lauast. Kilp oli kõrge ja lai, ta võis kaitsta seisvat sõjameest vaenlase noolte eest. Linnade piiramisel oli kilpidel suur tähtsus, ehkki nad takistasid sõjameeste vabat tegutsemist. Võib oletada, et kilbid, mida kurelased võtsid kaasa, kui nad tulid omilt laevadelt, ei olnud sõjamehe alalised kaitserelvad, vaid olid laeva kaitserelvad, sest nad olid liig suured ja rasked kasutamiseks lahingutes maal. Laeval kasutati kilpe üksteise kõrvale ritta seatult laeva külje kaitseks.

Läti Hindreku järele oli Baltimail elavate rahvaste relvastus enam-vähem ühesugune.

13. aastasajal tõid saksa rüütlid relvu, mis olid väärtuse poolest kohalikkudest paremad. Kohalikud rahvad püüsid neid omandada ja omi relvu kohandada uutele olukordadele. Kuid see ei läinud korda ja muistsete lätlaste relvad jäid 13. aastasajal endisteks.

Kohanemist uutele olukordadele näitab asjaolu, et taanlased kinkisid saarlastele ühe kivi-pildumise masina (paterelli) ja õpetasid sellega tegutsema. Saarlastel oli sel alal edu. Kiiresti lagunes kivipildumise masinate ehitamine ja kasutamine kogu Eestis.

Sõjapidamine.

Balti rahvad sõdisid alaliselt. Põhjuseks ei olnud niipalju sõjakus, kui tolleaegne arusaamine sõjast. Sõjad olid tuluallikaks ja varanduste suurendamise abinõuks. Sõditi selleks, et saada sõjasaaki. Balti rahvad ei tundnud veel sõdasid poliitilise võimu ja maade vallutamise otstarbel. Lätlaste sõjapidamise viisi peale mõjusid peaaesjalikult kaks põhjust: 1) Läti piirid olid lahtised ja kergesti kätte-

saadavad; 2) elamud olid kaitseta ja asusid laokili kogu maal. Puudus võimu keskorgan.

Grupperides Läti Hindreku järele toleage-seid lahinguid, saame järgmise tabeli:

Liivlaste	lahing	saksl.	— 1198 a. 28. juul.
„	„	„	— 1200 a. suv.(2 k.)
„	„	„	— 1204 a. suvel
„	„	„	— 1205 a. suv.(3 k.)
„	„	semgall.	— 1219 a. suvel
„	„	venel.	— 1224 a. märtsil
Lätlaste	lahing	eestl.	— 1205 a. märtsil
„	„	„	— 1208 a. talvel
„	„	leedul.	— 1209 a.
„	„	eestl.	— 1210 a. 10. juul.
„	„	„	— 1210 a.
„	„	„	— 1211 a. sügisel
„	„	liivl.	— 1213 a. kevadel
„	„	eestl.	— 1215 a. suvel
„	„	venel.	— 1218 a. sept.
„	„	eestl.	— 1219 a. suvel
„	„	venel.	— 1221 a. talvel
„	„	eestl.	— 1223 a.
„	„	venel.	— 1224 a. märtsil
Semgallide	lahing	liivl.	— 1203 a.
„	„	leedul.	— 1205 a. märtsil
„	„	„	— 1208 a. kevadel
„	„	saksl.	— 1219 a. kevadel
Kurelaste	„	„	— 1210 a. aprillil
„	„	„	— 1210 a. juulil.

Pealetung.

Peatud lahingute kirjeldused näitavad, et sõjapidamises ja lahingujuhtimises puudus kindel süsteem ja kord. Kõik olenes olukorrast. Tähtsaim osa sõjategevusest oli pealaetung. Pealaetung ei olnud tõsine ja püsiv lahing, see oli lihtne ootamatu luurekäik.

Sõjakäigu peale mõjusid suurel määral aasta-ajad. Sügisel takistasid sõjakäike rasked teed, tuli valida paremat aastaaega. Muistse lätlased korraldasid sõjakäike enamasti talvel, kui jõed, järved ja sood kinni. Oli sõjakäike ka suvel ja sügise algul, kui teed olid veel kuivad ja vesi madal.

Sõjakäigu algul võeti arvesse, kas on täis-kuu või noorkuu. Valged ööd võimaldasid õiset liikumist. Läti Hindrek räägib, et kurelased korraldasid ühe sõjakäigu 1210 a. 8. detsembril ja eestlased korraldasid sõjakäike 1210 a. 19. aprillil, 1215 a. 16. juulil ja 1221 a. 8. aprillil. Need sõjakäigud alustati noorkuu ajal. 1217 a. korraldasid eestlased kaks sõjakäiku: 9. jaanuaril ja 21. septembril. Võrreldes neid sõjakäike sakslaste sõjakäikudega näeme, et viimaste sõjakäigud olid enamuses pimedatel öödel ja neid alustati ristiusu pühadel.

Lahingutegevus algas harilikult päikse tõusu ajal. Et saada tagajärgi, pidi sõjavägi teadmatult ja pimeduses lähenema; selleks korraldati viimaseid liikumisi pimeduses.

Kui kaua sarnased rööv-kallaletungid kestsid, selle peale ei anna Läti Hindrek kindlat vastust. Eestlaste sõjaväe suhtes kirjutab ta, et see põletas ja rüüstas vaenlase maad kaks, kolm, neli päeva. Lätlased röövisid harilikult ühe päeva ja järgmisel päeval taganesid. Taganemine kestis harilikult mitu päeva.

Läti maa oli soodus kallaletungideks, sest puudusid looduslikud takistused. Eestlastel oli kolm suurt teed, mille kaudu nad korraldasid sõjakäike lõunasse. Üks tee tuli läänepoolt Astijärve üle Ümera. Teine tee tuli Soontagusest üle Metsapole liivlaste maale. Kolmas tee oli lahtine meri.

Läti Hindrek tarvitab sõjakäikude kirjelduste juures sõna „maja“. „Maja on kogumiskoht sõjakäigu alguks ja lõpetamiseks. „Maja“ korraldati ka vaenlase maal ning määrati varemalt kindlaks. Harilikult mindi vaenlase vastu mitte koos, vaid koguti lahingu eel kogumispunktis — „majas“. „Maja“ oli kindlaks määratud koht, kus sõjavägi kogus sõjakäiguks ja peale sõjakäigu lõppu saagi jagamiseks.

Kaitse.

Kaitsetegevus oli puudulik. Ei ole andmeid, et kusagil oleks ootamatu pealaetungile vastu seatud relvastatud jõud. Laialipillatult ehitatud elamud takistasid sõjaväe kiiret kontsentreerimist. Kui vaenalne tungis kallale, siis põgenesid elanikud naiste, laste ja varaga pelgupaikadesse. Kaitset pakkusid veel kindlustused või linnad. Kindlustusi korraldati selleks, et elanikud sõjaajal võiksid peita sinna varandusi. Kui pealaetungijale selgus, et elanikud on pääsnud oma varandusega linnadesse, siis luges ta sõjakäigu nurjaläinuks. Linnade piiramine oli raske; harilikult puudus linna ümbruses toidukraam ja oli kartus, et piiratuile tuleb abi. Läti Hindrek jutustab, et eestlased piirasid Beverini kindlust ühe päeva ja siis taganesid. 1210 aastal piirasid eestlased Võnnu kindlust neli päeva ja lahkusid tagajärgedeta.

Malev.

Omas kroonikas tarvitab Läti Hindrek sõna „maleva“. „Maleva“ on eestlaste sõna ja tähendab sõjaväge. Siiski on tal eriline mõiste. See ei ole sõjavägi, mis läheb pealaetungile, vaid see osa, mis jälgib taganevat vaenlast, takistades ta tegevust ja püüdes teda hävitada. „Malevas“ on ühinenud kõik elanikud, kes suudavad relvu kanda ja vaenlast jälgida, et talle kätte tasuda.

Sõjaväe varustamine oli lihtne. Sõda tootis sõda. Sõjavägi võttis mis tarvis kohapeal. Varustuse küsimus oli ainult siis tähtis, kui tuli osa võtta kehvast sõjategevusest. Mere-mehed võtsid harilikult laevadesse söögimoonatagavarasid. Kurelaste laevad olid varustatud

söögimoonaga pikemaks ajaks. Läti Hindrek kirjutab kurelaste kohta: „Sõjavägi pöördus tagasi oma laevadele, et võtta toitu ja uuesti valmistada end võitluseks.“ Huvitav on asjaolu, et kurelased peale võitlust (Riia alla) olid veel 3 päeva Väina teisel kaldal, kuid ei asunud röövimisele. Ka enne Riia linna piiramist viibisid kurelased vaikselt 14 päeva Riia ümbruses.

Kui sõjavägi asus kindlustatud koha piiramisele, siis saadeti välja erilised salgad toidumoonu kogumiseks.

Võitlusviisid.

Tihti juhtus, et mõlemate poolte sõjaväed tulid kokku, kuid enne lahingu algust jooksis üks pool minema. Jooksu ei tule lugeda kartuse põhjuseks, vaid see olenes tollaegse sõjapidamise eesmärgist. Sõda ei olnud juhitud inimeste vastu, vaid varanduse vastu. Kui vaenlane nägi, et röövimise ja saagi peale ei ole lootust, siis kadus sõjakäigu põhjus ja lahingul ei olnud tähtsust. Ainult ootamatul sõjakäigul oli tagajärgi.

Sõjameeste jaotamisest lahinguüksustesse ja kindlast lahinguplaanist ei ole kusagil juttu. Siiski olid mõned põhimõtted. Liivlaste taktika oli: ootamatu kallaletung vaenlasele kusagilt varjust; nad ootasid vaenlast paksus metsas või jõekäänude taga jne. Liivlased tungisid kallale suure kisaga ja relvade tagumisega.

Lätlaste lahinguist Läti Hindrek ei räägi. Lätlastel ei tulnud pidada lahinguid sakslastega. Lätlaste sõjakäigud kuuluvad ajasse, kui nad olid saksa sõjaväe koosseisus.

Piiramissõda.

Kui elanikud põgenesid vaenlase eest maalinnadesse, siis tekkis piiramissõda. Teated selle kohta on puudulikud.

Liivlased püüdsid piiratud vaenlast näljaga hävitada. Seda tegid liivlased sakslastega. Läti Hindreku teated selle üle, et liivlased püüdsid köitega vedada Üksküla lossi, kus olid peidus saksa rüütlid, Väina jõkke, tuleb lugeda legendiks.

Riia piiramise juures torkab silma kurelaste saamatus. Merel olid nad leidlikud ja osavad, kuivalmaal saamatud. On teateid, et kurelased tõid kokku puid ja süütasid need põlema linna all.

Maalinnade kaitsel väljendasid muistsed lätlased suurt vastupanu, kuid siiski on juhuiseid, kus kaitsjad viimasel minutil maalinnast metsadesse jooksid. Liivlased väljendasid samuti maalinnade kaitsel suurt vastupanu. Kroonikas on juhused, kus 1500 saksa ja semgalli sõjameest tagajärgedeta Satesele maalinna piiramisest tagasi pöördusid.

Väga puudulikud on teated Kaupo lossi piiramisest eestlaste sõjaväe poolt. Piiramine oli kestnud kaua ja seetõttu, et piiratud said abiväge, taganesid eestlased tagajärgedeta 1211 a. sügisel.

Lätlastel sarnaseid juhuiseid ei ole olnud. Läti maalinnu sakslased ei ole piiranud.

Kindlustused. (Maalinnad).

Läti Hindrek omas kroonikas loetleb 29—32 suuremat ja 2 vähemat maalinna.

Maalinnade arvu ei tule siiski lugeda mõõdupuuks sõjakunsti arenemisel. Maalinnadel oli ainult suhteline väärtus.

Läti Hindreku teadete järele kuulusid:

eestlastele	— 18—21 suuremat ja 2 väh. linna
liivlastele	— 6 suuremat linna
lätlastele	— 3 „ „
semgallidele	— 1 „ „
seelidele	— 1 „ „

Läti Hindreku teated muistsetest linnadest ei vasta tõele. Tema nimetab omas kroonikas ainult neid linna, millede juures oli sõjategevus. Nende üle, millede juures tema ajal sõjategevust polnud, ei räägi ta. Läti linnade arv oli palju suurem ja oli umbes 293. Kõige rohkem oli kindlustatud Liivimaa, sellele järgnes Kuuramaa ja Latgallia.

Mereasjandus.

Balti rannaäärsetest rahvastest olid tuntud saarlased ja kurelased kui julged ja kardetavad mereröövlid. Nad ujusid üle mere ja luusisid saaki Rootsi ja Taani randades. Neid ühendas ühine huvi. Võõrastele olid nad ühevõrra kardetavad ja vihatavad. Saarlaste ja kurelaste vahel oli sõbralik vahekord. Omavahel nad ei sõdinud, vaid jagasid Baltimere kaheks raiooniks.

Läbisegi oli igal saarlaste laeval 30 meest. Peale laevameeskonna vedasid saarlased omil laeval veel sõjasaaki. Saarlaste laevad olid purjedega. Kurelaste laevad olid samasugused kui saarlastelgi. Kurelaste laevade suhtes on teada, et nad kasutasid aerusid. Peale väikeste laevastikkude, millede koosseisu kuulusid 5—8 laeva, oli kurelastel suur laevastik, mis „nagu must pilv kattis merd.“ Kurelastele olid abiks suguluses olevad liivi sõjamehed.

Sõjakombed.

Suurt osa sõjakommetes mängisid relvad. Neist seisis esimesel kohal oda ja teisel — mõök.

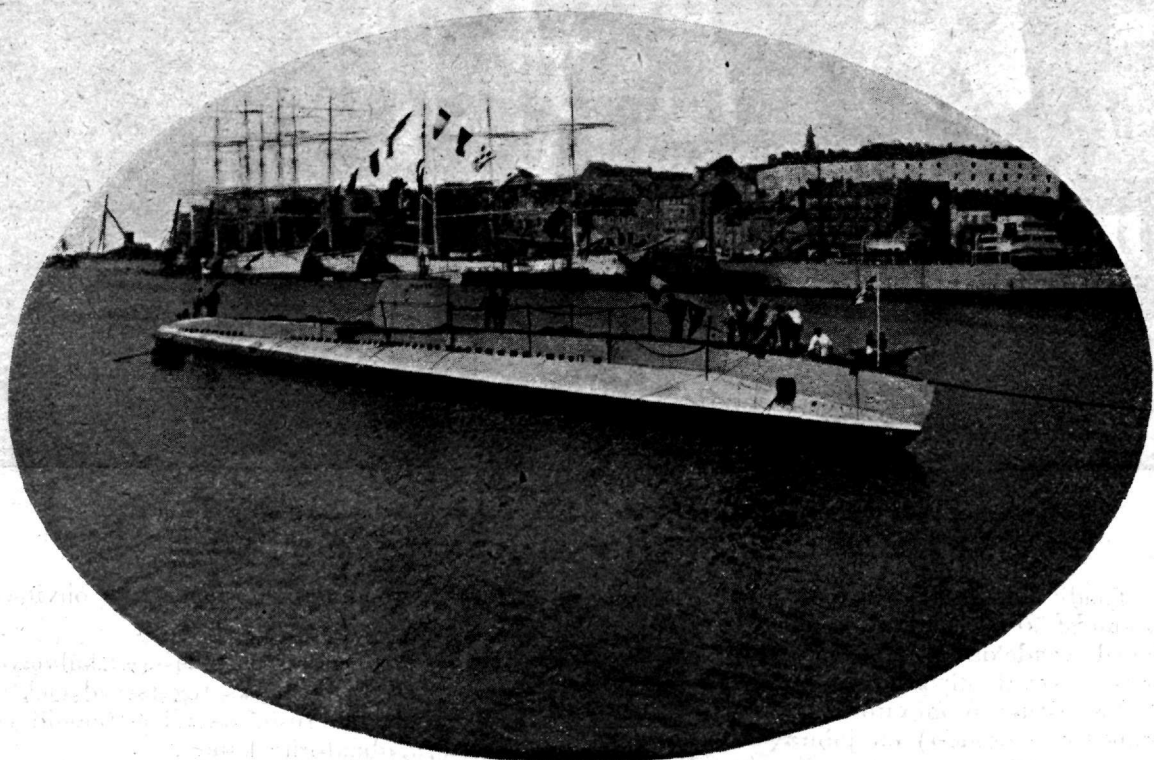
Kui eestlaste ja lätlaste vahel rahuläbirääkimised tagajärgi ei andnud, ähvardasid nad üksteist teravate odadega ja läksid koju. Kui oda kingiti vastasele, siis tähendas see rahu kinkimist. Kui ähvardati odaga, siis tähendas see sõja kuulutamist. Oda tarvitati rahutegevuse juures selleks, et kinnitada omi sõnu.

Liivlaste kohta on teada, et nad vahetasid vastastikku odasid, kui tegid rahu saksa piiskopi Bertholdiga.

Lätlastel ja liivlastel oli mõök samuti sümboliks. Liivlased ja lätlased, tehes ühise lepingu sakslaste vastu, kinnitasid seda sellega, et astusid jalaga mõõga peale. Kurelased kinnitasid rahulepingut ohverdamisega.

Lätlased ja liivlased tundsid ka sõjamuusikat. Sõjamehed laulsid ja saatsid laulu mõõga-
hoopidega vastu kilpe. Pealetungivad liivlased tegid alati suurt kära. Samuti tegutsesid ka lätlased. Kui sõjavägi tuli sõjakäigult tagasi õnnelikult, siis toodi kaasa vaenlase juhi maharaiutud pää.

R. M.

„Ronis“ veepinnal.

Läti uus allveepaat.

Uue valmissaanud Läti allveepaadi „Ronis'e“ vettelaskmine.

1. juulil 1926. lasti Prantsusmaal Nantes'is vette esimene Läti allveepaat „Ronis“.

Kohal olid Läti sõjaväe ülemjuhataja kindral Radzinsh ja Läti mereväe juht mereväe kapten Keyserlink, hulk kõrgemaid prantsuse mere- ja sõjaväelasi ning mitmed välisriikide esitajad. Laeva vettelaskmise järele andis admiral d'Adhemar de Gransac kindral Radzinsh'ile harilikku tseremoniiga üle Prantsuse Auleegioni komandõri risti.

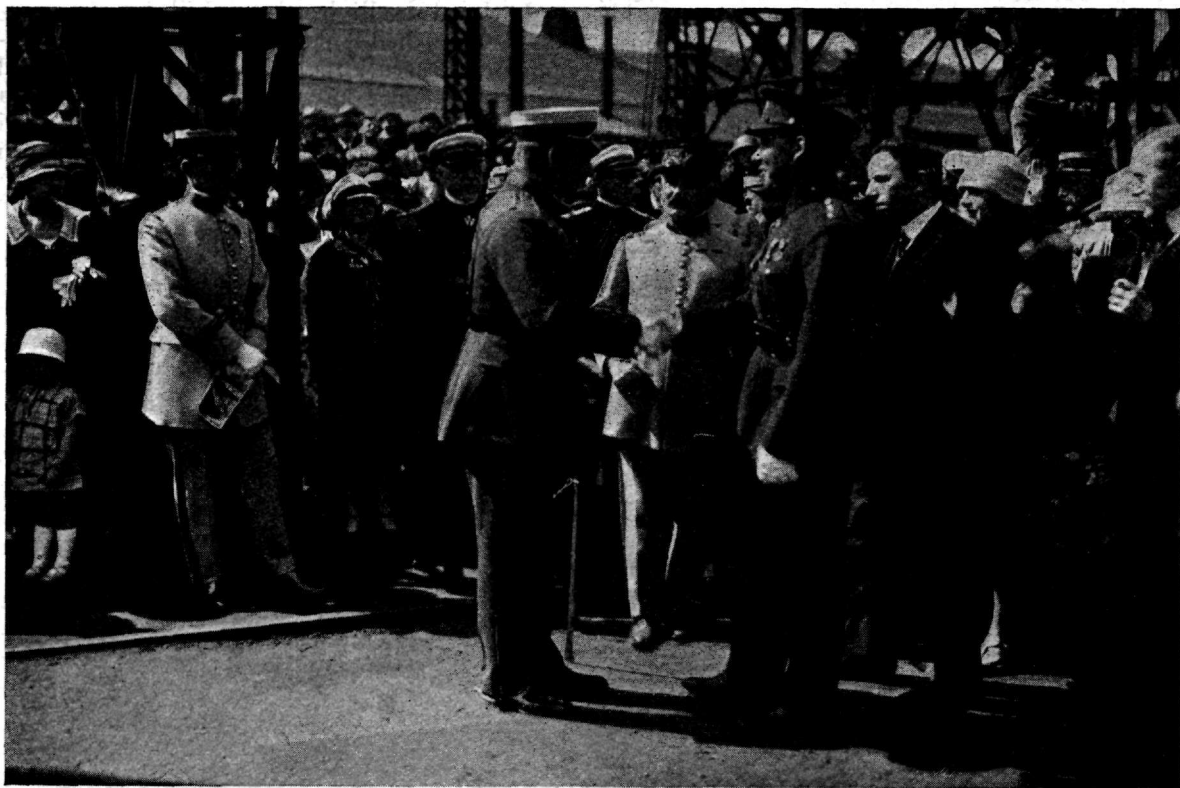
Andmed uue allveepaadi „Ronise“ kohta.

Allveepaat „Ronis“ on esimene valmissaanud paat sellest kahest ühetaolisest paadist

koosnevast seeriast, mille tellimine anti oktoobris 1924 a. Prantsuse firmale „Société Anonyme des Ateliers et Chantiers de la Loire“. Need allveepaadid konstrueeriti insener Simonot plaanide järgi, veeväljasurvega 400 tonni, 55 meetrit pikad ja 4,60 m laiad. Pinnapealne liikumine on tagatud 2 mootori kaudu (Diesel-Sulzer-Loire süsteemi) — 650 HP; nende mootorite kaudu võib paadile anda pinnapealset kiirust üle 14 sõlme tunnis.

Vee alla laskudes tegutsevad 2 elektrimootori 350 HP, igauks neist võib anda 9 sõlme kiirust.

Tegevuse raioon ulatub 1600 meremiilini veepinnal ja 85 miili vee all.

Eesti sõjaväe esitaja Prantsusmaal kol.-ltn. Junkur soovib õnne Eesti sõjaväe nimel.

Paadi konstruktsioon võimaldab vee alla laskumist 50 meetrini. Kaks periskoopi võimaldavad vaadelda veepinda ka siis, kui paat on 11 meetrit allpool veepinda.

Relvastus: 6 miinitoru 450 mm, 4 neist tuubedest (torudest) on juhitud, üks zeniit suurtükk 76 mm ja 2 zeniit kuulipildujat.

Meeskonda kuulub normaalselt 3 ohvitseri ja 31 madrust.

Sisseseade on valmistatud eriliselt külmavee merede kohaselt. Kütteks tegutsevad elektriradiaatorid ja ankrusse asumine (mouillage) sünnib aururadiaatorite kaudu.

11. Dobeles'i jalaväe polgu aastapäeva puhul.

31. juulil pühitses 11. Dobeles'i jalaväe polk (11. Dobeles käjniaku pulks) oma 7. aastapäeva. Aastapäeva puhul peeti ära paraad, mille Sengallia diviisi ülem kindral Daukers vastu võttis. Peale paraadi järgnesid suuremad spordivõistlused, siis ühine lõunasöök ohvitseridele ja sõduritele ning õhtul garnisoni ohvitseride klubis koosviibimine ja ball. 11. Dobeles'i jalaväe polgu ohvitserkond sai aastapäeva puhul meie 1. jalaväe rügemendi ohvitseride kogult tervitustelegrammi. Peale telegrammi ettelugemist ja tervituste edasiandmist tõsteti klaasid ja lasti mitu korda elada 1. Eesti jalaväe rügemendi.

Paar sõna 11. Dobeles'i polgu ajaloost. Polgu formeerimisele pandi alus Liibavis

1919 a. kevadel, kui energilisemad ja patriootilisemad Liibavi kodanikud haarasid sõjariistad, astusid kokku ja moodustasid rahva julgeoleku kaitseks 2 jalaväe kompaniid. Kuid varsti, kui sakslased linnas võimu oma kätte võtsid, saadeti viimaste poolt need kompaniid laiali. 23. juunil lahkusid sakslased Liibavist ning lätlastel avanes jälle võimalus oma ajutiselt katkestatud tööd jätkata. Lühikese ajaga oli kokku kogutud terve pataljon jalaväge, ning 31. juulil omandas pataljon Liibavi sõjaväeringkonna ülema käsukirjaga oma nimetuse. Seda päeva loetakse ka polgu aastapäevaks. 24. oktoobril 1919 a. nimetatakse pataljon ümber 11. jalaväe polguks. 11. polk, ühes 10. ja 12. jalaväe polkudega, missugused

üksused samal ajal formeeriti, moodustasid Simgallia diviisi (4. jalaväe diviis Lätis). 23. nov. 1919 a. määrati 11. polgu ülemaks kolonel Duhse, kes ka praegu polku juhib. Novembri algul 1919 a. võttis 11. polk osa tõsisest lahingutest Bermond'ti vägede vastu. 13. ja 14. novembril olid polgul raskemad lahingud sakslastega Liibavi all, kui vastane kõik kaalu peale pannes püüdis linna vallutada. Siin täitis polk oma ülesannet ennast-salgavalt, lüües tagasi kõik vaenlase katsed linna vallutamiseks. Peale Bermont'i vägede

lahkumist Lätimaalt viidi 11. polk üle Vene piirile, kus kuni Vabadussõja lõpuni osa võttis kõigist lahinguist enamlaste vastu. Hiljem omandas polk ajaloolise Läti linna — Dobeles'i nimetuse. 1922 a. annetasid Dobeles'i linna ja ümbruskonna elanikud tänutundemärgiks oma kaitsjale — 11. Dobeles'i jalaväe polgule lipu.

Praegu asub polk ühes teiste Simgallia diviisi osadega Daugawpilsis (Dvinskis).

M. M.

Soome sõjalaevastiku juhataja komandör Yrjö J. G. Roos surma puhul.

11. augustil s. a. sõitis komandör (komentaja) Roos Soomelahe idaossa rannalaevastiku harjutustele. Kotkani, kus ankrus seisis lipulaev „Matti Kurki“, tuli sõita väikesel mootorpaadil. Parema tervise juures hilja õhtul komandör Roos heitis paadi väikesesse pära kajutisse puhkama; 12. aug. hommikul vara leidsid äratajad ta kajutis surnuna. Surmapõhjuseks loetakse söevingu mürgitust. Rikki läinud mootori toru kaudu olla ving valgunud kajutisse, kus magas sõjalaevastiku juht.

Komandör Yrjö Roos on sündinud 1891 a. Peale ülikooli lõpetamist astus Peterburi merekooli, kus ülendati Ilmasõja algusel mereväe ohvitseriks. Teenis Baltimere laevastikus. 1915 ja 1916 aastal „Slava“

ohvitserina võitles Riialahes. Paistis siin silma oma kohusetruuduse ja vahvusega.

Soome Vabadussõjas võttis aktiivimalt osa oma kodumaa kaitsest. Vallutas „Tarmo“, et sellel sõita Tallinna ja juhtida mööda vene miiniväljadest Soome abiks määratud Saksa laevad. Selle ülesande täitis tema hiilgavalt.

19. jaanuaril s. a. nimetati komandör Roos sõjalaevastiku juhiks.

Temale pidi laevastiku juhi kohale asetandma vilunud ja sõjateoreetiliselt hästi ette valmistatud admiral (vara-amiraali) v. Schoultz. See ka on tõenduseks, et kadunu oli välja-

paistvaim ohvitser Soome mereväes. Soome on leinas raske kaotuse puhul. Ühineme vennasrahvaga leinas.

Poola Vabariigi presidendi dekreet 6. VIII. 1926. sõjariistus jõudude kõrgema juhatuse kohta.

Kindral-inspektori ameti moodustamine.

K. Udal.

See seaduse kava töötati välja 1924 a. märtsikuul Poola sõjaministri kindral Sikorski poolt ning anti ministrite nõukogu poolt Seimile vastuvõtmiseks. Kuni käesoleva aasta aprillikuuni arutati seadust Seimi sõjaväelises komisjonis. Et esimene seaduse kava suuri laineid löi, töötati Skrzynski valitsuse ajal uus kava välja ja esitati Seimile aprillikuul s. a. sõjaminister kindral Zeligowski poolt 5 minutit enne Skrzynski kabineti lahkumist; ühtlasi võeti tagasi kindral Sikorski poolt varem esitatud kava. Peale 3., 4. ja 5. mai sündmusi, kui marssal Pilsudski sõjaministriks hakkas, võttis tema tagasi ka selle teise kava.

2. augustil s. a. võeti vastu Seimi poolt põhiseaduse muutmise seadus, mille põhjal riigi presidendil õigus on seadusjõulisi dekreete anda. Selle seaduse põhjal kinnitaski president ülalnimetatud seaduse 6. augustil 1926 a.

Selle seaduse arenemiskäigust võivad lugejad leida üksikasjalisemaid andmeid „Sõduri“ aastakäikudest 1924 ja 1925 ning käesoleva aasta elmistest numbritest.

Dekreet sisaldab 8 paragraafi, milliste sisu järgmine:

§ 1.

Vabariigi president kui kõrgem võimukandja riigi sõjariistus jõudude üle toimetab selle juhtimist sõjaministri kaudu, annab välja dekreete neis asjus, mis ei tarvita seadusandlist korda, määrab kohtadele ja vabastab:

a) Sõjaministri ettepanekul ministrite nõukogu heakskiitel sõjariistus jõudude kindral-inspektori, riigi alamsekretäri (sõjaministri abi) ja kindralstaabi ülema.

b) Sõjaministri ettepanekul — diviisiülemad, nende ametkohtadele vastavad ja kõrgemad.

c) Sõjaministri ettepanekul annab ohvitseridele esimese auastme ja ülendab neid edaspidi.

§ 2.

Sõjaminister juhib vahetult riigi sõjariistus jõude ning juhatab nende asjaajamist. Määrab ametisse ja vabastab neid sõjaväelasi, kes selles asjas presidendi võimkonda ei kuulu. Seda ametisse määramist ja vabastamist või-

vad teostada ka need ülemused, kes selleks sõjaministrilt volituse saanud.

Oma tegevuse eest on sõjaminister vastutav põhiseaduse ja parlamendi ees.

§ 3.

Sõjariistus jõudude kindral-inspektoriks määratakse kindral, kes ette nähtud ülemjuhatajaks. Tema on alaliseks sõjaministri asetäitjaks kõigis nendes küsimustes, mis puutuvad sõjariistus jõudude ja riigi ettevalmistamise riigi kaitsmisel sõjariistus konflikti puhul. Tema töötab välja ja kontroleerib kõik mobilisatsiooni ja operatiivsed plaanid.

§ 4.

Sõjariistus jõudude kindral-inspektorile alluvad vahetult: Kindralstaap ühes kindralstaabi ülemaga ja armeede inspektorid ühes nende alluvate ohvitseridega.

§ 5.

Ettepanekud, mis puutuvad rügementide ülemate ja nendest kõrgemal seisvate sõjaväelaste kohtadele määramisse, otsustub sõjaminister koos kindral-inspektoriga.

§ 6.

Sõjaminister ja kindral-inspektor on Riigikaitse Komitee liigeteks. Komitee koosseis ja tegevuse piirid määratakse kindlaks erilise aktiga valitsuse poolt.

§ 7.

Käesoleva dekreeidi elluviimine on pandud sõjaministri peale.

§ 8.

Käesolev dekreet astub jõusse tema avaldamise päevast arvates, ühtlasi kaotavad maksvuse kõik dekreedid ja korraldused, mis käesoleva dekreeidi vastu käivad, eriti ülemjuhataja dekreet 6. veebruarist 1921 a.

Alla kirjutanud: Vabariigi president J. Moscicki. Sõjaminister J. Pilsudski.

Vabaduse Risti kavalerid.

Lipnik Ernst Saar.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Lipnik Christof Manke.

Vabaduse Risti II liigi 3. järgu kavaler.

Ernst Jaani p. Saar sündis 4. oktoobril 1892 aastal Viljandi maakonnas Võisiku vallas. Oma üldhariduse sai Tallinnas keskkooli õhtukursustel, erihariduse — põllumajanduse instituudis Soomes ja sõjalise hariduse — Vabariigi Sõjakoolis sõjaaja ohvitseride kursustel.

1916 aasta jaanuaris võeti Vene sõjaväe teenistusse ja teenis gaasiasjanduse eriteadlasena lõunaväerinnal kuni Saksa okupatsioonini.

Eesti Vabadussõja algul astus vabatahtlikult Viljandi maakonna kaitseliitu, kust 1919 aasta jaanuari algul Kalevi Maleva pataljoni üle läks. Võttis nimetatud väeosaga kogu Vabadussõja kestel kõigist lahinguist kompaniülemana osa. 1919 a. aprillis, lahingus Mõniste mõisa all üles näidatud vahvuse eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist. Ülendati ohvitseri asetäitjaks ja komandeeriti Vabariigi Sõjakooli sõjaaja ohvitseride kursustele, missugused lõpetas 30. mail 1920 a. Ülendati lipnikuks vanusega 22. aprillist 1920 a. ja määrati teenistusse Kalevi Maleva rügementi. 1921 a. aprillis lahkus omal soovil tegevast kaitseväge teenistusest. 1925 a. kevadel valiti Tartu maakonnavalitsuse esimeheks, missugusel kohal praegugi teenib.

Algusest siiani Vabaduse Risti Vendade Ühenduse juhatusliige ja kuni käesoleva aasta 1. märtsini sama kaitsemalevkonna pealik. 1925 a. kevadest siiani kaitseliidu Tartumaa maleva pealiku abi ja kaitseliidu vanematekogu liige.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on lipnik Ernst Saar'ele veel Vabariigi Valitsuse poolt annetatud 25 tuhat marka rahalist autasu ja Vabadussõja mälestusmärk.

Christof Heinrichi p. Manke sündis 8. aprillil 1893 a. Võru maakonnas. Oma hariduse sai Tartus keskkoolis, erihariduse — kultuurtehnilistel kursustel ja sõjalise — Vabariigi Sõjakoolis suurtükiväe kursustel.

1. oktoobril 1914 a. võeti Vene sõjaväeteenistusse ja määrati 2. Zarskoselski kaardiväe kütipolku, millega osa võttis sõjategevusest sakslaste ja austerlaste vastu Vilna, Tarnopoli ja Gasatino all kuni 27. veebruarini 1918 a. Ülendati Ilmasõjas vanemallohvitseriks.

Eesti Vabadussõjas astus 29. jaanuaril 1919 a. vabatahtlikult soomusrong nr. 3. peale, millega kogu Vabadussõja kestel kõigist lahinguist soomusrongi patarei noorem- ning vanemohvitserina ja patareiülema ajutise kohusetä tjana osa võttis. Pihkva ja Rodenpoisi lahingutes üles näidatud vahvuse eest annetatud II liigi 3. järgu Vabaduse Rist ja 17. mail 1919 a. ülendatud ohvitseri asetäitjaks.

21. veebruaril 1920 a. komandeeriti Vabariigi Sõjakooli, mille suurtükiväe kursuse 30. mail 1920 a. lõpetas. Ülendati lipnikuks vanusega 22. aprillist 1920 a. ja määrati soomusrongide patarei nr. 3. vanemaks ohvitseriks, 4. juunil samal aastal aga soomusrongide patarei nr. 1. (s.r. „Kapten Irv“) ülema kohusetäitjaks, 1. veebruaril 1921 a. kinnitati sama patarei ülemaks. Lahkus omal soovil 4. mail 1922 a. tegevast kaitseväge teenistusest ja arvati reservi.

Peale II liigi 3. järgu Vabaduse Risti on lipnik Christof Manke'le Vabariigi Valitsuse poolt annetatud veel 25 tuhat marka rahalist autasu, tasuta maa normaaltalu suuruses ja Vabadussõja mälestusmärk.

Morse tähestiku õppimisest.

Morse tähestik on praegu üks tarvitata-
vam signalisatsiooni vahend nii sõjaväes kui
ka mujal. Tema abil võib üle anda nii pike-
maid ja siduvaid telegramme kui ka lühikesi
teateid leppemärkide näol, mis sõjaväes iseära-
nis kasulik. Mis aga muret teeb, on selle
tähestiku kätteõppimine. See tuleb sellest, et
kõik tähed Morse tähestikus kombineeritakse
ainult kahest isesugusest märgist — kriipsust
ja punktist, mis teeb ta väga ühetooniliseks ja
selle tõttu ka raskesti meelepeetavaks. Mäle-
tan neid raskusi oma isiklisest praktikast selgesti.
Poleks sellepärast mitte huvitusetu mõned prak-
tilised meetodid, mis tähestiku kätteõppimist
kergendaksid. Üks niisugustest oleks järgmine:
iga täht Morse tähestikus tähendatakse sõnaga,
milles niipalju silpe kui tähes märke (kriipse
ja punkte kokku); seejuures tähendavad sõnas
„a“ tähte sisaldavad silbid punkte, kõik teised
silbid aga kriipse. (Muidugi võib kombinat-
sioon ka teine olla). Sõna ise aga algab selle
tähega, mida ta Morse tähena peab kirjutama.
Silpide järjekord leppesõnas vastab punktide
ja kriipsude järjekorrale Morse tähes. Nii oleks
näiteks: „r (—)“ — ra-hu-la, „s (..)“ Sa-
ha-ra, „w (— —)“ — va-rus-tus jne. Sõna
on palju kergem jääma meelde ja kord kätte
õpitud sõna ka meeles püsima, kui punktide
ja kriipsude kombinatsioonid.

Eeltähendatud viisil märkimatud on
ainult järgmised täishäälikud: e (.), i (..),
u (.—), ü (..—) ja ä (.—.—), sest et
nende tähtede hääldamine ja esimene nõuetav
häälik vastavas sõnas lahku lähevad. Need tä-
hed tuleksid sellepärast iseseisvalt kätte õppida.
Kuid ka nende tähtede meelepidamist võiks
mõnel viisil lihtsustada, näiteks järgmiselt:
peame meeles, et sõna „ei“ tähendatakse kolme
puntiga, misjuures I tähe peale tuleks
1 punkt (järelkult „i“ kaks punkti), sellega
saaks selgeks kaks tähte korraga. „U“ on kaks
punkti ja üks kriips (.—) — see tuleb pidada
meeles, „ü“ saaksime aga samuti, kui saame
„u“—st, „ü“, s. o. kriipsu juurdelisamisega (.—.—),
nii saaks jälle kaks tähte korraga. „ä (.—.—)“
on kahekordne „a (.—)“. Võiks neile leida ehk
ka teisi kombinatsioone.

Tähestik ise aga kujuneks järgmiseks:

Täht	Morse väl- jendus	Vastav sõna	Märkusi
a	. —	Ado	
b	— ...	Buharamaa	
c	— . — .	Citadella	linn Põhja-Itaalias
d	— ..	Diana	
e	.		ei ole võimal. leida
f	.. — .	Fanfarina	
g	— — .	Genua	
h	hammasratas	
i	..		ei ole võimal. leida
j	. — — —	jahuveski	
k	— . —	Konstantin	
l	. — ..	Lappeenranna	linn Soomes
m	— —	Mihkel	
n	— .	nuga	
o	— — —	Oru loss	
p	. — — .	passi luba	
q	— — . —	Quissentalis	
r	. — .	rahula	
s	...	Sahara	
t	—	täht	
u	.. —		ei ole võimal. leida
v	... —	Valparaiso	linn Mehhikos
w	. — —	varustus	
x	— — . —	Xenophanes	filosoof v. Kreekas
y	— . — —	Isabello	saar Austraalia läheduses
z	— — ..	Zeusi vallas	
ä	. — . —		(ei ole võimalik leida)
ü	.. — —		
ch	— — — —	Chrisostomus	

Peab ütleva, et kui käesolevas tabelis lei-
duvad mõned eestivõõrad sõnad, siis nende
tähtede peale eestipärast sõna raske leida oleks.
See pole ka nii väga tähtis, sest neid tähti
tuleb eesti keeles väga harva tarvitada. Näiteks,
kuidas Morse tähestiku kätteõppimist hõlbus-
tada, kõlbal käesolev tabel siiski.

K. A.

Raadio luurest.

F. Kapsi.

Üheks otsustavaks faktoriks lahinguolu-
korrast on luure, s. o. teadete muretsemine
vaenlase seisukohtade ja tema kavatsuste üle.
Ilmasõjas olid tarvitusel spetsiaal raadio-
jaamad, missugused peale oma otsekoheste

ülesannete — side pidamise — võisid kasu-
likud olla ka luureks.

Esimesed katsed nende aparaatidega andsid
rahuloldavaid tagajärgi ja sõja kestvusel
kujunes välja tehniliste vägede uus teenistus-

haru — raadio side luure. Selle juures oli vaja eraldada luure raadiojaamad side raadiojaamadest, mis koondati erigruppidesse.

Luureks saab raadiojaamasid kasutada kahel viisil.

1. **Raadio luure.** Vaenlase raadiogramme pealtkuulamine ja kinnipidamine, mis võimaldavad kindlaks teha jaamade töö iseloomu ja telegrammide sisu. Saadud kokkuvõtte annab teatud pildi vaenlase väeosade paigutusest.

Ilmasõjas tegutsenud raadiojaamade tüübid sõdivate riikide väeosades olid mitmesugused, kuid viimasel ajal on välja töötatud kindlad jaamade tüübid igale väeüksusele eraldi. Näiteks varustatakse Prantsuse sõjaväe diviisistaabid tüüpidega „DDC 4“, lennukid tüüpidega „ADC 4“ jne. Sellepärast, registreerides kindla arvu teatud jaama tüüpsid, võime otsustada, missugused sõjaväeüksused on koondatud väerinnale.

Et raskendada vaenlase luure tegevust, on soovitatav, et meie kaitseväge juhid, kelle korralduses seisavad raadiojaamad, lahingus ei määraks kindlat raadiojaama alaliselt teatud üksuse ülema käsutusse, mis vaenlasele võimaluse annab luure põhjal laine pikkuse, väljakutse, tooni, raadiojaamade järjekorranumbrite ja kuuldavuse järele mõne minutiga kindlaks teha, missuguste vastase väeosadega on temal tegemist. Sellest saaks hoiduda sel teel, et raadiojaamad määratakse rügementide vahetamise ja edasilikumise peale vaatamata kindlatele kohtadele maastikul.

2. **Pelengeerimine.** Spetsiaal jaamadega, nõndanimetatud pelengaatorite (raadiogoniomeetriste) jaamadega avaneb meil võimalus vaenlase raadiojaamade asukoht täpselt kindlaks teha, nende raadio sideskeemi kätte saada ja sellega otsustada, missugused vaenlase sõjaväeüksused viibivad käesoleva väerinna ribal ja kust väerinnalt, nemad siia ümber on paigutatud. Samade jaamade abil on meil võimalik ka jälgida vaenlase laevastiku liikumist, ära märkida vaenlase lennukite väljasõitu, nende liikumise suuna jne.

Pelengaatori jaamad ei ole üksi suuna kindlaksmääramiseks, vaid ka harilikkude raadiogramme vastuvõtmiseks, mistõttu eri vastuvõtte raadioaparaadi tarvidus luure otstarbeks ära langeb ja pelengaatori jaam mõlemaid otstarbeid täidab (luuret ja pelengeerimist) korraga.

Luure tähtsust silmas pidades on soovitatav, et puht raadioluures määrataks eriaparaadid, milleks tuleks koondada raadio luure ja pelengaatori jaamad luure gruppidesse. Et sõjaajal vaenlase raadiojaamade ja nende töö iseloomu kohta küllalt andmeid oleks, peaksid luuregrupid töötama juba rahuajal, kusjuures grupi koosseisus oleks 2 pelengaatori

ja 1 luurejaam. Raadio luure grupid olid Ilmasõjas kõikide sõdivate riikide sõjavägedes olemas, kuid õige primitiivse ehitusega ja õige väikese kasuteguriga. Nende aparaatide töö põhimõtte seisis selles, et harilik antenn, millele anti ebasümmeetriline kuju, võttis vastu paremini teatud sihhi. Kõvendajate puudusel oli nende vastuvõtte raadius väga piiratud ja kindlakstegemise täpsus ei vastanud praktilistele nõuetele. Raadiotehnika võidukäik algas elektroonlambi ülesleidmisega ja 1914 aasta lõpul ilmusid esimesed kõvendajad lambid väerinnale. Siitpeale sammus raadioasjanduse arenemine kiires tempos edasi. Juba augustikuul samal aastal kasutasid sakslased, peale vene raadiojaamade asupaikade kindlakstegemist ja kinnipüütud telegrammide dešifreerimist, Tannenbergi lahingus pelengaatori jaamade tööd suurte tagajärgedega sides. Mõni aeg edasi, 1915 aastal, tegid Vene merekaitse pelengaatori jaamad tihti Saksa eskaadri väljasõidud avalikuks. Üks niisugustest juhustest oli muuseas enne Jutlandi lahingut. 1917 aastal, kui raadio luure teenistusele juba kindel alus pandi, demonstreeris Saksa väejuhatas enne pealetungi Isontso raionis raadiojaama abil valepealetungi Tirolis, millega tal ka tõesti korda läks osa Itaalia jõude nimet. Isontso raioonist ära tõmmata. 1918 aastal, Prantsuse väerinnal, Chemin de Dame's Saksa raadiojaamad kordasid sama manöövrit enne pealetungi Arras-Noyoni peale. Analoogiliselt sattus Saksa väejuhatas sarnasele liitlase võttele.

Saksa zeppelinide lennud Inglise randadele olid suuremalt jaolt tagajärjeta vastase pelengaatori jaamade vahelesegamise tõttu. Õisetal lendudel zeppelinid lennates õige kõrgel pidid hoidma oma lennusihti Saksa raadiojaamade kaudu, missuguste töö omakorda Inglise pelengaatori jaamade abil kinni püüti. Selletõttu oli zeppelinide liikumine ja viibimine õhus inglastele täpselt teada enne nende kohalejõudmist, missugune asjaolu loomulikult võimaldas vastuabinõude õigeaegset tarvitusele võtmist.

Samuti tehti Saksa ristleja, „KaiserWilhelmi“ teekond Bremenhafenist Rio-de-Oro'sse kindlaks raadio luure abil. Sellepeale vaatamata, et ristleja väga ettevaatlikult kasutas oma raadiojaama, tema asukohta seal ehk teisel läks inglastel siiski korda kindlaks teha kaubalaevadega kohtamise momentidel, milal viimased andsid hädasignaali „S.O.S.“, missuguste signaalide kaasabil omakorda kindlaks määrati ristleja viibimise asukohad. Nende saadud andmete põhjal sõitis vastu ristleja „Highfleur“, kes ka „KaiserWilhelmi“ Rio-de-Oro sadama ümbruses põhja laskis.

Viimasel ajal kujunes kogemuste varal kaks pelengaatorijaama põhitüüpi, nimelt liikuv ja statsionaar jaamad. Statsionaar jaamad määratakse suuremate kauguste peale töötamiseks, millede abil on võimalik kindlaks määrata raadiojaamade seisukohtasid 500–700 kilomeetri ulatuses; headel atmosfäärilistel ja teistel tingimustel ka kaugemal. Liikuvad pelengaatori jaamad määratakse lühemate kauguste pelengeerimiseks.

Peale harilikkude ülesannete pannakse nende peale veel eriülesandeid vaenlase vastuvõtte-aparaatide ja tuld korrigeerivate raadiojaamade seisukohtade kindlakstegemiseks. Esimeste asukohti on võimalik teada saada sel teel, et iga vastuvõtte-aparaat kiirgab välja osa vastuvõetud energiast. Nende nõrkade voolude kinnipüüdmiseks ongi hädatarvilik liikuv pelengaator nihutada vaenlasele

lähemale, missugust ülesannet statsionaar jaam ei saa täita oma kaugema asukoha tõttu.

Suurt abi annab ka liikuv pelengaator linna salaluureks üles seatud vastase raadiojaamade seisukohtade kindlakstegemisel. Seda lühikest maad arvesse võttes on võimalik linnas pelengeerida täpsusega kuni 1 meeter. Side luure organiseerimiseks komplekteeritakse luure komando harilikult diviiside juures.

Sellest kõigist on näha, et taktika paneb raadio luure jaamade peale teatud sõjalise tähtsusega ülesanded ja jaamad täidavad neid tagajärjerikkalt.

Raadio luure jaama isiklise personali eritählepanu juhitakse koordineeritud tegevusele, mispärast temalt nõutakse eeskujulikku tehnilist distsipliini. Tuntud põhitõde ütleb, et võidab see, kes vaimliselt tugevam; väljendub see vaimutugevus isiklises vahvuses või tehnilistes võimistes, see on ükskõik.

Mõtteid Kindralstaabist.

Toome allpool kokkuvõtte E. Messneri kirjutusest sama pealkirja all ajakirjas „Vojennõi Sbornik“. Nr. 7 — 1925. Kuigi toimetus ei poolda kõiki siin toodud mõtteid, annab ta neile kui omapärasele siiski ruumi. Toimetus.

Ilmasõjaga algas sõjanduse alal uus ajajärk. See sõda näitas, et praegu ei või ükski riik end tunda sõjaväe kilbi taga väljaspool hädaohtu, olgu sõjavägi nii suur kui tahes, sest nüüd suudab riik end kaitsta ainult kogu rahva jõupingutusel. Sõda ei ole enam sõjaväe eriasi, sõjast võtab aktiivset osa kogu rahvas. Sellepärast ei ole ka riigi organismis ühtki, ka kõige vähemat osa, millel puuduksid ülesanded sõja ajal.

Möödunud sõjas taheti panna riiklise organismi kõigi rakukeste „militariseerimist“ kindralstaabi ohvitseride peale, kui isikute, kes tunnevad kõiki sõjakunsti ja tõjateaduse „saladusi“, kes moodustavad ühise väljaõppe tõttu ühise kogu ja kes pidid siis suunima terve riiklise organisatsiooni mitmekesisest tegevust ühes üldsuunas.

See hiigla ülesanne kerkis esile juba ammu terves omas suuruses, aga kujunes välja alles Ilmasõjas. Kuid sellejuures selgus, et üheski sõjaväes polnud kindralstaabi ohvitseride korpus ette valmistatud selleks raskeks ülesandeks. Mõnes riigis püüdis kindralstaap suurte jõupingutustega temast jagu saada, mõnes riigis aga oli kindralstaap jõuetu eraldama tarvilikul arvul tööjõude tegevuseks väljaspool sõjaväge. Saksamaal olid mitmed riiklise eluavalduse harud, nagu sisepoliitika, tööstus, propaganda ja teised kindralstaabi mõju all, Prantsusmaal polnud see mõju vast mitte väiksem, kuid Vene- ja Inglismaal jätkus kindralstaabi ohvitserid vaevalt sõjaväe jaoks. Üldiselt ei suutnud üheski sõdivas riigis kindralstaap võtta oma kätte sõjas terve riiklise mehhanismi juhtimist, ükski kindralstaap ei valmistanud end ette sarnaseks tegevuseks.

Niisuguse läbikukkumise kordumine on lubamatu, ja nüüd on selge, et sõjaväe koosseisus peab olema erilisel ette valmistatud personal, kes rahu ajal

välja töötab terve riigi mobiliseerimiskorralduse ja kes Jaanuse templi väravate avanemisel muudab riigi sõjaliseks masinaks, mis oleks harmooniline rataste ja kangide süsteem, kus kõik on välja arvestatud, läbi mõeldud, kooskõlastatud, kus puuduvad üleliigsed pingutused, asjata hõõrumised ja tühi töö.

* * *

Differentseerumine ja spetsialiseerumine on tunginud kõikidesse inimkonna tegevusaladesse, ainult kindralstaap tahab olla universaalne. Pärast teenistust mingisuguse staabi luurejaoskonnas minnaks sõjaväe liikumisalale, et hiljem juhtida diviisi staabi tööd. — Sarnane cross-country on harilikuks nähtuseks kindralstaabis.

See, kes end ette valmistab mitmele erialale, osutub alati diletandiks kõigil aladel. Ja kui diletant oma mitmekesisest talentidega vast meeldiv on lõbutsevas seltskonnas, siis igatahes seal, kus kaalul on riigi saatus ja kus voolab veri on diletantism lubamatu.

Kindralstaabi ohvitserid käsutasid väeosasid, juhtisid staape, tegutsesid operatiiv-, luure-, side-, liikumise-, mobilisatsiooni-, varustuse- ja riigi administratiivalal, töötasid mitmesuguste keskasutuste jaoskondades, istusid sõja ajal mitmesugustes tööstuslistes komisjonides jne. jne. Kergib küsimus, mis suguste teadmistega varustas siis sõjaakadeemia oma kuulajaid, et nad end õigustatuks pidasid tegutsema nii mitmekesisel aladel. Selle peale vastatakse: akadeemia andis kõrge arenemise ja laia silmaringi. Jättes kõrvale küsimuse kuivõrd akadeemia soodustas nende omaduste külgepookimist, peame siiski tunnistama, et isik, kellele sarnaseid omadusi suurel hulgal on pakutud, ei suuda olla igakülgseks eriteadlaseks.

Vanasti ja keskajal suutis õpetlane omandada kõik teadused, kuna nad olid lihtsad, kuid praegusel ajal tuleb lugeda püüet olla õpetlaseks en tous cas ebanormaalseks ja mitte teostatavaks. Ka jõgi on sügav seal, kus ta jookseb kitsas sängis, ning madal seal, kus ta veed on laiade ujutatud mitmesse harru. Tsiivilisatsioon sunnib inimest ikka enam piirama oma tegevusala kitsastesse raamidesse; universaalsus teeb

nõrgaks, tugevad on ainult eriteadlased. Sarnastest eriteadlastest peab koosnema kindralstaabi ohvitseride eriliik, kes on kutsutud ühtlustama sõjaväe algeosaid ja sõjalisest vaatepunktist ka terve rea riigi majandusharusid ning iga sarnase haru jaoks peavad olema eriteadlased. Paremaks ühtlustamiseks tuleb jaguneda erialadesse.

* * *

Erialadesse jagunemisel tuleb kinni pidada loogilistest piiridest. Kõik tegevusalad, mida on tarvis ühtlustada sõjaliseks otstarbeks, tulevad kõita ühte vihku ning nende vihkude arvu kohaselt tulevad jaotada ohvitserid-akadeemikud, vastavalt neid spetsialiseerides. Edaspidist erialade detailiseerimist ei ole tarvis, sest need ohvitserid peavad suutma ainult militariseerida teatud eriala spetsialistide tööd, mitte aga astuma nende tehniliste jõudude asemele. Liiga suur killustamine oleks kahjulik akadeemikute ühtlustamistöö. Samuti nagu kindralstaabi ohvitseride monoliitsus varemalt takistas kindralstaabi mõju levinemist väljaspool sõjaväge.

Kuid missuguste erialade peale on tarvis jaotada akadeemikuid? Vastuseks sellele küsimusele peab kindlaks määrama need tegevusalad, kus kõrgema haridusega ohvitserisid tarvis läheb, ning siis püüdma neid alasiid gruppeerida.

* * *

Algame riviteenistusega.

Mida intelligentsem on ülem, seda suurem on tema väärtus ja mõju; sellepärast on soovitatav, et kõik vastutavad ülemad oleksid kõrgema sõjalise haridusega. Muidugi on see kättesaamatu ideaal, kuid „tulevikus peab vulgariseerima sõjateadust, suurendama sõjakaadeemiate arvu ja mitte lubama, et taktika ja strateegia oleksid „okultseteks teadusteks“ ning jääksid teatud kollektiivi monopoliks“, — ütleb kindral Gascouin raamatus „L'évolution de l'artillerie pendant la guerre“. Praegu on sõjateadus marssimisest kaugemale jõudnud ja iga ohvitser peab olema mitmesuguste teaduste levitajaks, peab olema väikeseks õpetlaseks. Sellepärast on kindral Gascouin'il õigus, kui ta ütleb: „Kui ei taheta, et sõjavägi rahvast maha jääks, peab sõjakoolides suutma võtta sõjalise ja tööstuslise mõtlemise puudumist ja kõige tehnilise alahindamist“. Teadmistega ülem on ka ettevõtlik ülem, sest nagu ütleb kindral Leval: „et suuta midagi ette võtta, peab tahtma, et tahta, — peab teadma“.

Sõjaasjanduse põhjalik teadmine on tarvilik igale ohvitserile ja sarnane ülem, kui seda on pataljoniülem, peab olema arenenud ja väga hästi ette valmistatud ohvitser ja, kuna praegu ohvitseride ja isegi mobiliseeritud sõdurite hulgas ette tuleb väga intelligentseid isikuid, on hädatarvilik, et pataljoniülem, kes lahingus nii tähtsat osa etendab, omaks alluvate silmis vajalise autoriteedi teadmistes ja intellektis. Seega on soovitatav pataljoniülemaks määrata ohvitserid akadeemilise haridusega. 1914 a. osutusid Vene väes parimateks kompanii- ja pataljoniülemateks ohvitserid, kes tagasi tulid oma väeosadesse akadeemia sulgumisel.

Rügemendiülemad peaksid olema kõik kõrgema sõjalise haridusega, sest et mitte küllalaste teadmistega ohvitserid valmis ei saa väeosas juhtimisega.

Teatud osal rügementide ülematest võiks ehk veel puududa akadeemiline haridus, kuid brigadide ja diviiside ülemad peavad tingimata olema kõrgema sõjaväelise haridusega.

Diviisiülemate seisukoht ei olnud seni normaalne, loomulik: vaatamata kõigile harutustele ühisest tahtest ja mõttest olid diviisiülemad teatud viisi konstitutsioonilised valitsejad, sest iga diviisiülema juurde seati ametisse lapsehoidja osasse veel staabiülem. Juhi isik jagunes seega nagu kaheks — tahtet pidi avaldama diviisiülem, mõistust — staabiülem. Kuigi printsiip

„kuningas valitseb, kuid ei juhi“ on teatud viisil õige kroonitud isikute suhtes, kes troonile astuvad vanuse järjekorras suguvõsas, — siis ei tohiks kindralite suhtes seda lubada. Valides väärlisi (olguki mõned nõrkused), peab diviisiülemateks määratama isikuid, kes omavad kaks omadust — tahte- ja mõttejõu. Siis kaob ära hooldaja vajadus staabiülema näol. Et õigustada seda hooldamist ja poolikut staabiülema vastutavust, mõeldi välja igasugused „käsu mittekinnitamise ja oma eriarvamise väljendamise õigused“. Kuid küsimus on ju lihtne, kui silmas pidada, et diviisi juht on ülem, kelle tegevust ei tohi piirata ükski alluv, ja kes kellegi ei poolita oma õigust käskida ja oma kohustust käsu eest vastutada. Sarnaseks ülemaks võib olla ainult isik, kel vastavate moraalseste omaduste kõrval ei puudu kõrgem sõjaväeline haridus. 1914—17. aastatest võiks tuua palju näiteid, et parimald rügementide ülemad muutusid lapsikult-saamatuiks diviisiülema osas ja otsisid tuge oma staabiülemate teadmistes ja aplombis. Teisest küljest võiks tuua rea näiteid, kui „igav“ oli staabiülemal kindralstaabi kindrali juures, kui viimne teadmiste kõrval omas tahtejõudu ja töökust. Sarnane kindral oli diviisi juhiks, aga mitte mängukanniks staabiülema kätes.

See on ka maksev korpuseülema kohta. Peab alla kriipsutama, et nii diviisi kui ka korpuse ülemad peavad olema tihedalt seotud vägedega. On halb, kui nemand ainult pärit on rivist, nad peavad kogu oma teenistuskäigu tegema väeosades, et mitte kattuda kantsleiltoimuga kabineti vaikuses. Vägede juhtimise oskus ei seisa ainult selles, et valida üks pähetuubitud šhabloonidest (või välja mõelda uus šhabloon), mis operatiivsele olukorrale vastaks, vaid selles, et teha otsus, mis oludele vastaks, mis arvestaks vägede pulsi löökidega, s. o. vägede moraalseste ja füüsiliste jõududega. Sarnase ülema kasud, ehk küll akadeemiliseid vigased, on elulised.

* * *

Kantsleri osast vabastatud staabiülemal on siiski palju tähtsaid ülesandeid. Staabiülem on juhi abi, kuid täpselt kindlaks määratud alal. Sel puhul on kohane korrata kindral Ludendorff'i sõnu: „ülem peab jääma ülemaks.... Kindralstaabi ohvitser — tema nõuandjaks ja abiliseks, kes on vastutav teenistuslise aparadi tegevuse eest. Mõlemate ülesanded on isesugused ja mõlematele jääb küllaldane tegevuspõld.... Igalt kindralstaabi ohvitserilt nõutakse peale oskuse end hoida tagaplaanil veel oskust alaliseks loovaks tööks“. („Meine Kriegserinnerungen“).

Ülemale peab looma võimalused suunida kõik oma jõud ja mõtted vägede juhtimisele ja teda ei tohi eemale kiskuda tüütav proosa, mis kuigi väga tähtis, siiski kõrvaline, nagu: varustamine, seljataguse korraldamine, vägede täiendamine, sanitaar ja veterinaar-teenistus, kantsleil keerdküsimused jne. Seda kõike korraldab staabiülem, andes käske pärast ettekannet ülemaale või ülema nimel“. Staabiülema ülesannete hulka kuulub veel teadetekogumine vaenlasest ja maastikust, maastiku organiseerimine ja sideteenistus. Seega valmistab staabiülem oma ülemaale otsuse tegemiseks materjale ja kindlustab selle otsuse täitmist, korraldades abiorganite tegevust. Loomulikult ei meelita staabiülema koht neid, kes lootsid lõigata lahinguloorberid, kuid muutusid seljataguse ülemaks. Lahinguloorberite löikust tohivad teostada riviülemad, staabiülem aga juhib administratiivmajanduslist ala, mis juba diviisis muutub labiirindiks, kus ülema jõud, tahe ja tähelepanu lootusetu ära võivad eksida.

* * *

Staabi operatiiv jaoskond on ülema välistaabiks, mis allub töö alal otsekohe diviisi- (korpuse-) ülemaale ja sisekorra alal — staabiülemaale.

Välistaap, mis juhi tahet vägedele edasi annab, moodustab tema „sõjakabineti“. Välistaabi ohvitserid ei ole ülema nõuandjad ega hooldajad, vaid ainult korralikud juhi käskude edasiandjad, tema silmad, kõravad (sõidud väeosadesse olukorra uurimiseks) ja mälu (olukorra kõikide detailide teadmine).

Mitte rohkearvuline, kuid hästi liitunud välistaap suudab ainult siis produktiivselt töötada, kui kauaaegse koostöö tõttu ülem ja välistaap vastastikku teineteist poole sõna pealt aru saavad. Jaotades oma staabi kahte ossa, suudab ülem täielikult anduda vastutusrikale lahingutegevusele, s. o. otsuse tegemisele ja selle läbiviimisele.

* * *

Diviisistaabis (ühes tema välisoskonnaga) ei ole ühtegi ametit, mida tingimata peaks täitma kindralstaabi ohvitser. Sõjakogemused näitavad, et operatiiv adjutantiks luure ja sideülemateks võivad olla hea eduga intelligentsed, sõjalises mõttes kirjaoskajad ja kohusetruud riviohvitserid, kes ei ole unustanud, mida soovib rivi staabilt ja kes ei pea ennast strateegideks. Oleks kasulik luua nende jaoks lühemaid kursusi, nagu neid oli sõja ajal auto, aerofoto, side jne. alal, et tutvustada neid operatiiv, luure ja sideteenistuse tehnikaga.

Muidugi on ju soovitav määrata diviisistaabi ohvitserid akadeemilise rinnamärgiga, kuid see ei ole *Conditio* Side qua non ja sellest tuleb tihti loobuda, kuna akadeemikute arv kunagi küllaline ei ole srana-seks uhkuseks.

Diviisi staabiülem aga peab olema sõjaakadeemia lõpetanud; nõuab ju tema amet teadmisi, mida ei saa omandada rivi ohvitser teenides nii ravis kui ka staabis. Mõned ohvitserid, kes läbi tegid ettevalmistavad

kursused sõjaakadeemiasse astumiseks, said hästi toime diviisi staabiülema ametiga, kuid seda ainult oma isiklike omaduste, mitte oma teadusliku bagaaži arvel.

Korpuse staabis, kus töö keerulisem kui diviisi staabis, on 1—2 kindralstaabi ohvitseri olemasolu tarvilik, kuid need ohvitserid ei tohi kaotada sidet riviga, sest parem on luua staap rahuloldavatest riviohvitseridest, kui eeskujulikkudest, andekatest „staabi härradest“, kes väeosasid ei tunne, neid tihti põlgavad ja muidugi ei suuda tungida väeosade vajadustesse ja huvidesse.

See puudutab ka neid kõrgema haridusega ohvitserid, kes teenivad mitmesugustel kohtadel kõrgemates staapides. Siin peab tähelepanu juhtima asjaolule, et staabid püüdsid varemalt täita oma kantsleisid kindralstaabi ohvitseridega. Arusaadavalt oleks püüe koguda omale haritud kaastöölisi täiesti loomulik, kui see mitte ei vähendaks ebaoproportsionaalselt kindralstaabi ohvitseride arvu alamates staapides. Pea arenemisel keha arvel on kurvad tagajärjed ja intelligentsete jõudude puudumisel halvenevad vägede omadused.

Luurejaoskondade töö armee staapides erineb võrdlemisi primitiivsest tööst samal alal vähemates staapides. Kuna diviisi- ja korpusestaapides teateid vaenlasest ainult kogutakse, on armee ja rinde staapide ülesandeks neid uurida. Siin tehakse meetodilist teadusliku tööd ja see nõuab erilist täitjate valikut. Siin ei tarvitse olla rivi- ja kantsleitöös eriteadlaseks, siin vajatakse pedantseid uurijaid, teadushimulisi õpetlasi, kes on pühendunud vastuse tunamõpimisele ja sellel raskel alal spetsialiseeruvad.

* * *

(Järgneb.)

Laul meie kaitseväes.

Anton Kasemets.

Laul kaitseväes — see on ala, millest seni pole peaaegu sugugi räägitud, millele pole seni vähegi nimetamist väärivat tähelepanu pööratud, kuid millel on ometi väga suur tähtsus niihästi poliitiliselt kui ka muusikakasvatuliselt. Pole ju meie kaitsevägi midagi erilist, midagi rahvast lahusolevat, vaid ta on osa meie rahvast, pealegi parim ja elujulisem osa, kelle õladel lasub raske ja vastutusrikas ülesanne meie maad ja rahvast oma luga kaitsta.

Sellepärast on loomulik ja enesestmõistetav, et see osa meie rahvast ei tohiks jääda unustusse ei ühelgi alal, millele on eraelus antud rahvus-kultuuriline või kasvatusline tähtsus. Koguni selle vastu, — just kaitseväes peaksime meie erilise hoolega ära kasutama kõik, mis vähegi kasulik võib olla meie kodukaitse kõvendamisele. Sest ajalugu on korduvalt näidanud, et rahvaid ei tee tugevaks mitte üksi relvade rohkus, sõjaväe suurus või sõjaväelise distsipliini valjus, vaid et iga rahva tähtsamaks jõulätkeks on tema vaimline kultuur, mille aluseks ei ole mitte üksnes kainelt arvestav mõistus, vaid eestkätt just tunnete põhjanev sisemine veendumus.

Maksab ainult meele tuletada buuride võitlust inglastega, jaapanlaste võitlust venelastega ehk veel lähemalt — meie oma kangelaslikku võitlust punastega ja landeswehriga. Ei olnud ju siin võidutooja ei relvade rohkus, ei vägede suurus, ei ka moodne sõjatehniline ettevalmistus, vaid eestkätt just see n. metamatu sisemine veendumus, mis ajas vägitagedele ja eneseohverdamisele ilma kaine kaalumiset ja mõistuslike arvestamiseta.

See suursugune tunne, millele võimata leida õiget nimetust, kuid mis moodustab selle kõige kaunima, kõige õilsema osa inimese olemusest, võib kindlasti juurduda ainult seal, kus on valitsemas tõsine ja igakülgsest sügav vaimline kultuur.

Sellisele vaimlisele kultuurile viivad ainult kaks teed: teadus ja kunst.

Teadus ja kunst, need on need vahendid, mille kaudu on inimkond kõigil aegadel toiminud seda igavese töö otsimist, mis annab elule sisu ja väärtuse, mis teeb vaimu tugevaks ning elustab hinge. Teadus ja kunst on ka meile nendeks vahenditeks, mille abil saame ka meie püüdma selle vaimlise tugevuse ja hingelise sitkuse poole, mis teeb meid sisemiselt tugevaks ja iseseisvaks.

Ei mitte üksi teadus, ei ka mitte üksi kunst, vaid teadus ja kunst käsi käes. Sest teadus kui mõistuse produkt põhjeneb ainuüksi külmal, kainel arvestamisel, — kunst on aga tunnete produkt ja moodustab endast sisemise, inimese tahtest sageli kaugelt üle ulatava jõu. Seepärast ei ole sellest juba küllalt, kui meie ainult mõistust arendame, tunnete ilma aga hooletusse jätame. Sest arendatud mõistus võib mõndagi heaks ja õigeks tunnustada, selle saavutamiseks või teostamiseks on ta aga jõuetu, kui puudub selleks sisemise veendumuse tõukejõud.

Paljas teadmine, kuidas on võimalik mõned eemärki saavutada, ei tähenda veel, et inimene selle poole püüab. Selle poole püüdma hakkab ta alles siis, kui tema hinges tärkab kindel soov seda eemärki saavutada.

Teab ju, näit., iga alkoholik, et joomine on kahjulik, kuid see teadmine üksi ei vabasta teda joomisest. See võib sündida alles siis, kui selle teostamisele sunnib teda sisemine veendumus soov oma pahast vabaneda.

Tegutsemise tõukejõud ei seisa seega mitte teadmistes, vaid tunnetes, — soovis midagi korda saata.

Seda ei tohi meie unustada ka oma kaitsevää juures, kelle otsekohesed ülesanded nõuavad peale vastavate praktiliste teadmiste ja oskuste eriti rohkesti seda sisemist hingelist veendumust, seda alateadlikku tegutsemise ja eneseohverdamise tõukejõudu, mis põhjeneb ainuüksi suursugustatud tundelimal.

Mõistuse arendamisele on viimasel ajal hakatud meie kaitsevää õige suurt rõhku panema ja on selleks isegi eriliselt ette valmistatud instruktorid-ohvitserid ametisse pandud, kelle ülesanneks on meie kaitsevää seas kultuur-selgitustööd teha ja kaitseväälaste hariduslist tasapinda tõsta.

See töö oleks aga ühekülgne ja selle tulemused poolikud, kui selle ülesandeks jääb üksnes mõistuse arendamine ja tundeilm jääks endiselt sööti. Sest nagu öeldud, nõuab teoreetiliste (mõistusliste) teadmiste kasutamine praktiliste elunõuete täitmiseks sisemist veendumust ja aatelite tunnete elustavat tõukejõudu.

Selliseid tundeid võib aga äratada, kasvatada ja suursugustada ainult kunst, eriti helikunst — muusika —, sest muusika mõjub tunnete otsekohesemalt, tugevamalt ja haaravamalt kui ükski teine kunst.

Sellepärast on muusikal kui väga tähtsal kasvatuslikul vahendil sama suur tähtsus meie rahva, eriti aga kaitsevää rahvuskultuurilisel arendamisel, kui teadustelgi, ja täieliku vaimlise kultuuri ning iseseisvuse poole jõudmiseks peame meie ka selle vahendi põhjalikult ära kasutama. Siinjuures tuleb peaarõhku panna muusika populaarsemale ja laiadele hulkadele kergemini kättesaadavale vokaalmuusikale — laulule —, kus sõnad ja helid ühinevad üheks harmooniliseks tervikuks, mõjudes nii tunnete otsekohesemalt ja haaravamalt ning äratades hinges võimsaid elamusi, mis panevad vastavalt tegutsema.

Selliseid elamusi ei ärata laul mitte üksikutes, jättes neid ka tegutsema üksikult, vaid laulu suurim väärtus seisab selles, et ta suudab otsekohesemalt ja võimsamalt kui ükski teine abinõu ühendada hulka ühise aate, ühise hingelise elamuse ümber, sütitades, vaimustades ja õhutades neid selle aate kasuks ühiselt tegutsema ning kiskudes ka kõrvalseisvaid hulka enesele kaasa.

On siis vähe näiteid leida laulu suure sugeeriva mõju tõestamiseks? Tuletame ainult meelde, kui suur mõju on olnud laulupidudel meie rahva iseteadvuse äratamisel, rahvuslise tunde kasvutamisel ning vaimlise jõu suurendamisel, ja meil on pikema seletuseta selge laulu määratud suur tähtsus laiade hulkade tundeilma arendamisele ja elustamisele, eriti hingelisel veendumusel põhjeneva rahvustunde süvendamisele ning isamaaarmastuse kasvatamisele.

Kui rahvustunne ja isamaaarmastus olid meile tähtsamaks tõukejõuks püüdes vabaduse poole ning suurmaks teaks rahva võitluses oma iseseisvuse eest, siis peavad need ka edaspidi jääma meie vabaduse ja iseseisvuse kinlamaiks alustugedeks. Ja kui meie tahame, et meie vabadus ning iseseisvus jääks kindlasti püsima, siis peame just neid alustugesid kõigi abinõudega ja täie kavakindlusega süvendama ning kindlustama. Erilise hoolega peame meie seda aga tegema meie kodumaa tegelikkude kaitsjate — meie kaitseväälaste juures, sest ainult siis on meie kaitseväägi tõesti tugev, kui ta sisemiseks tugevuseks on

sügavaks hingeliseks veendumuseks saanud isamaaarmastus.

Selle sisemise tugevuse kasvatamiseks meie kaitsevääs tuleks põhjalikult ära kasutada kõige muu kõrval ka laulu võrratu mõju ja selleks täie kavakindlusega tööle asuda. Sellega tuleks kohe algust teha, sest iga asjata viivitatud päev on siin suureks kaotuseks. Siinjuures tahaksime loota, et meie kaitsevää juhtivad jõud selle asja tähtsusest küllalt tõsiselt aru saavad ja asjast energiliselt kinni haaravad ning selle liikuma panevad.

Meie kaitsevää juhtidele peaks enam kui kellelegi teisele teada olema, kui vilets ja verevaene on meie kaitsevää laul praegusel ajal. Ja see peaks neid seda enam taga kihutama asja parandamiseks tegevusse asuma.

Meil oli võimalus tutvuneda kaitsevää osades ette võetud sellekohase ankeetmaterjaliga, ja sealt oli näha, et meie kaitsevää laulude kaaluvama osa moodustavad ühest küljest äärmiselt vesised külätänava laulud, mis on maalt tulnud noorsõdurite poolt kaitsevääke kaasa toodud, ja teiselt poolt jälle linnalaste poolt levitatud maitsetud kabaree- ja kõrtsilaulud.

Esimeste hulka kuuluvad igasugused maitsevaesed vemmälvärsid ja sentimentaalsed saksa viisikesed, alates „Ataman von da Organaga“ ja lõpetades „Siidi lipp ja hõbe purjedega“, — teiste hulka mitmesugused opereti viisikesed ja fox-trott kahemõtteliste ja sageli kuni täieliku niibuseni ulatavate sõnadega. Ainult koguni väike osa laule on tõsisema muusikalise väärtusega ja isamaalise mõttega, viimastest peaaegu ainult kõige tuntumad isamaalsed laulud („Eestimaa, mu isamaa“, „Kas tunned maad“ jne.).

Kui meie kuulsa hiina mõttetarga Confuciusse ütelse põhjal „tahate teada, kuidas valitsetakse teatud maad ja kui kõrge on ta kõlbline tasapind, siis kuulake ta muusikat“ katsuksime mõta oma kaitsevää sisemist tugevust ja kõlblist tasapinda selle järele, missugune on ta laul, siis saaksime küll väga kurva pildi.

Beethoven ütles muusika kohta: „dem Mann muss Musik Feuer aus dem Geiste schlagen“.

Kas suudab meie kaitsevää praegune laul meeste hingest sademeid välja lüüa, neid vaimustuse tulega täita?

Niisugusena, kui ta on oma kaaluvamas osas praegu, ei kunagi, vaid niisugune laul võib ainult labastada ja vesistada maitset ning isegi mürgitada hinge. Õige kaitsevää laul peaks olema muusikaliselt tüese ja võimas, vaimult terve, positiivne, sütitav ja elustav ning sisult eestkätt rahvusline ja isamaaline.

Ja sarnaseid laule sisaldab meie literatuur kaunikesse hulga, mida aga meie kaitsevää repertuaarist otsime asjata.

Ja teisest küljest, kus oleks veel tänulikum kasutada lauludeks meie Vabadussõja kangelasliku võitluse aineid, kui mitte meie kaitsevääs. Kuid sarnaseid Vabadussõja ballaade pole olemas peale mõne küla värsisepa poolt „luuletatud“ labase ja maitsetu vemmälvärsi Vabadussõja ainetel, mis oma äärmise maitsevaesusega võivad selle teatud mõõduni püha aine ainult ära rüvetada. Seda tähtsat ja suurt aineallikat pole katsututki ära kasutada.

Nii pole üldse sõrme liigutatud kaitsevää laulu tõstmiseks ja teatud kindlas suunas juhtimiseks.

Ja ometi on meil olemas kaitsevää muusikainspektor, kelle dokumenteeritud ülesanded meie küll ei tunne, kuid kelle tegelikkude kohustusete esimeses reas peaks meie arvates seisma meie kaitsevää muusikalise kasvatus, seal hulgas ka laulu arendamise otsekohene korraldamine ja juhtimine. Sest paljalt mõne kindla kaitsevää üksuse juures tegutseva pasunakoori jaoks poleks ometi vaja pidada erilist muusikainspektori instituuti. Aga

meie pole kuulnud, et seal ehk ka mõnelt muult poolt oleks katsed tehtud meie kaitsevæe laulu õigeks korraldamiseks ja sihikindlaks juhtimiseks niisuguses suunas, et tast tõesti kujuneks võimas ja mõjuv abinõu meie kaitsevæe tundeilma suursugustamiseks ja peenendamiseks.

Kuid asja parandamiseks pole kunagi hilja. Sellepärast tuleks sellega kohe peale hakata.

Mis tuleks sellel alal teha?

Kõige pealt tuleks olemasolevast laululiteratuurist välja valida kaitsevæele sündsad laulud, milleks tuleks ellu kutsuda vastav asjatundja komisjon. Uute ajakohaste kaitsevæe laulude muresemiseks tuleks korraldada avalikud võistlused esiteks sõnadele

(milleks tuleks eestkätt kasutada Vabadussõja aineid) ja selle järele ka viisidele.

Teisest küljest tuleks lauluõpetus rajada kindlale alusele. Selleks tuleks kadeti- ja allohvitseride koolides sisse seada korralik lauluõpetus, et sel teel äratada tulevastes kaitsevæe juhtides huvi laulu vastu üldse ja varustada neid kõige tarvilikumate teadmis- tega selle huvi edasikandmiseks kaitsevæe ridadesse. Sest ainult siis, kui kaitsevæe otsekohesed juhid ja kasvatajad on täiesti teadlikud laulu tähtsusest meie kaitsevæes, suudavad nad ka väeosade laulu arenemist õiges suunas ja tarvilise eduga juhtida.

Sellepärast meie kaitsevæe sisemise tugevuse nimel: asutagu viibimata meie kaitsevæe laulu korraldamisele.

Sõjaväeline kasvatus Jaapani koolides seaduslikuks tehtud.

Hiljuti võeti Jaapanis vastu seadus, mis sõjaväelise kasvatuses sunduslikuks teeb kõikide noortemeeste kohta, kes õpivad riigi ja era keskkoolides, riigi ja era tehnikakoolides, ettevalmistuse koolides ja kolledshides.

Selle seaduse alla kuuluvad sõjaväelise kasvatuses mõttes Jaapanis praegu 1.164 kooli ja, välja arvatud 30 kooli, on kõikide nende koolide juures sõjaväelise kasvatuses instruktoreteks tegevväe ohvitserid. Noortemeeste arv, kes kuuluvad neis koolides sõjaväelise kasvatuses alla, tõuseb praegu 475.000 peale.

Sõjaväelise kasvatuses instruktoreid valitakse tegev- väe ohvitseride nimekirja järele aastmises leitnandist kolonelini. Sõjaväelise kasvatuses instruktoreid koolide juures oli tegevväe ohvitseridest 1925 a. 2. detsembril järgmiselt:

Kolonelle 20, kolonel-leitnante 47, majoreid 241, kapteeneid — 682 ja leitnante 124; kokku 1.114 ohvitseri.

Peale selle on paljudes koolides õppejõude reserv- ohvitseridest teistel õppealadel.

Õppekursused, kavad jne. seatakse kokku sõja- ja haridusministeeriumi vahelisel kokkuleppel. Sõja-

väelisele kasvatuses pühendatakse 2 kuni 3 tund nädalas keskkoolides ja vähemalt 1½ tundi nädalas kõrgemates koolides. 4—6 päeva aasta jooksul toime- tatakse väliõppusi.

Kuna suurem osa Jaapani noormeestest, nimelt 1½ miljoni aasta jooksul, algkoolides haridust oman- dab, siis otsustati laiendada sõjaväeline kasvatus ka algkoolide peale. Sõjaväeline kasvatus algkoolides on küll vabatahtlikul alusel, kuid need, kes algkoolides sõjaväelise õppusest osa võtta ei soovi, on kohustatud läbi tegema 4 aastase sundusliku õppeperioodi.

See sunduslik õppeperiood sisaldab 4 aasta jooksul 800 õppetundi, mis jaotatud järgmistele aladele:

Eetikale ja kodanikuteadusele — 100 tundi; alg- haridusele — 200 tundi; äriteadusele — 100 tundi; sõjaväelisele kasvatuses — 400 tundi.

See ettevõte on riikline ja on paigutatud kohaliku omavalitsuse esimehe ehk vallavanema järelevalve alla. Instruktoreteks on kooliõpetajad, kes harilikult tagavaraväelased. Sõjaministeerium muretseb relvad ja muud tarvisminevad rakmed ning hindab töö tule- musi.

J. A.-n.

Sõjakirjandust.

Vea analüüs.

Sarnase pealkirja all professor A. Svetšin, „Vojennõi Vestnik'us“ nr. 16—1926. polemiseerib tuntud Vene sõjakirjanikkudega prof. Zaiónkovskyga (suri selle aasta algul) ja A. A. Manikovskyga, kes omis töodes „Venemaa ettevalmistus Ilmasõjaks“ ja „Vene armee lahinguvarustus“ süüdistavad endist tsaari kindral- staapi vales arvestuses püsside tagavarade loomises ja annab „retsepte“ tulevikuks. A. Svetšin on nõus, et Vene armee eriti 1915 a. kaotas palju omast lahingu- võimest püsside puudusel, kuid ei ole nõus ülal- toodud autorite põhjendamata süüdistustega (ролое обвинение) endise Vene kindralstaabi aadressil. A. Svetšin nõuab vea analüüsi. Et eelmised autorid sarnast analüüsi pole andnud, asub ta ise vea ana- lüüsimisele.

Selles „analüüsis“ leidub huvitavaid statistilisi andmeid Vene-Jaapani ja Ilmasõjast ning algupäraseid mõtteid sõjaks ettevalmistusest üldse, seepärast toome lühikese kokkuvõtte A. Svetšini artiklist.

See on fakt, arvab artikli autor, et endine Vene kindralstaap on teinud vea püsside tagavara arves- tamisel. Tarvis jälgida endise kindralstaabi mõtte- käiku, mis oli selle tehtud vea aluseks. Oleks üle- kohus oletada, et enneilmasõjaaegses Vene kindral- staabis teenisid kuritahtlised inimesed, kes meeleldi tahtsid oma armeed jätta relvadeta. A. Svetšin konstateerib kui tõeasja, et endine Vene kindral- staap ei armastanud süveneda varus- tuse küsimustesse, et komisjonides, kus arvestati mobilisatsiooni tagavarasid, ei istunud kõige energilisemad ja andekamad töömehed, kuid seal istusid küllaldaselt püsivad, hoolsad, tähelepanelikud ja loogilise mõtlemisvõimega mehed, kes omaarvates olid kõik täpsuseni ette näinud. Nad eksisid siiski. Mispärast?

Kindralstaap arvestas, et Vene armee eelolevas sõjas (Ilmasõjas) koosneb 1800 pataljonist (tagavara- pataljonideta). Kogu sõjaväele oli sõja alguseks ette nähtud 3.808.000 püssi. Kindralstaabil oli tarvis

ette näha kui suureks kasvab püsside tarvidus sõja kestel, et rahuldada tulevase sõja nõudeid sellel alal.

A. Svetšini arvates oli komisjoni aruandja mõttekõik järgmine: Ta tugenes omas arvestuses eelmise sõja, s. o. Vene-Jaapani sõja kogemustel. See sõda kestis 18 kuud. Nimetamisväärikestest kokkupõrgetest võtsid osa kolmeteistkümmend korpust võitlejate üldarvuga 327.000. V.-Jaapani sõjas kaotati üldse 124.000 püssi.

Kui arvesse võtta, et V.-Jaapani sõjas (välja arvatud Port-Arturi garnison) võitlesid 350 pataljoni, siis tuli kaotusi püssides pataljoni peale keskmiselt 354. Et järgmiseks sõjaks kavatseti võitlusse saata 1800 pataljoni lühikese aja jooksul ja et V.-Jaapani sõjas esimene pool sõja kestvusest läks väe koonduse peale ilma suuremate kokkupõrgeteta, siis arvestati välja tulevase sõja (Ilmasõja) võimalikke kaotusi püsside arvus järgmiselt:

$$\frac{1800 \cdot 354 \cdot 2}{350} = 1.240.000 \text{ püssi.}$$

(1800—pat. arv oletatavas (Ilma-) sõjas; 354—püsside kaotus pataljonis ja 350—pataljonide arv V.-Jaapani sõjas; 2—tulevase sõja kahekordselt kiirendatud tegevus).

Komisjoni aruandjal ei olnud võõras ka tööstuse sõjaks ettevalmistuse idee. Nõuti krediite, et saaks relvade tehased sarnase sisseseade, mis neil võimaldaks sõja lahtipuhkemisel igapäev anda 2000 püssi, s. o. aastas umbes 700.000 püssi. Nõuti ka, et oleks püsside tagavara 740.000 tükki. Seega kindralstaap nõudis igaks juhuseks 200.000 püssi rohkem kui seda oleks vaja Vene sõjaväele V.-Jaapani sõja kogemustel (Ilmasõja) esimesel sõja-aastal.

Kindralstaabi kavad sõjaväe püssidega varustamises leidsid heakskiitumist ja kinnitamist. Tagajärg oli siiski see, et juba Ilmasõja kuendal kuul tüüti suurt puudust püssidest ja üheksandal kuul muutus see puudus katastroofiliseks.

Milles seisis kindralstaabi arvestuse viga ja millised sellest õpised.

Kindralstaabi komisjoni aruandja ei näinud ette uusi formeerimisi, mis ka Vene väes aset leidsid Ilmasõja esimestest päevadest, samuti ei arvestanud ta õieti Vene kroonu püssitehastega, millised jõudsid Ilmasõja esimeste 8 kuu jooksul nõutava 480.000 püssi asemel anda ainult 248.000, s. o. 52%.

A. Svetšini analüüsierib edasi ja näitab, et venelaste püsside defitsiit Ilmasõjas tõusis üle 3 miljoni. (Kaeti — 2.434.000 välismailt tellitud ja 700.000 sõjasaagina saadud püssiga.) 1915 a. leidis väeosasid, kus 3.500 püssi asemel oli meestel käes ainult 800—1000. Tähenab, et kindralstaap baseerudes V.-Jaapani sõja kogemustele eksis püsside arvus 3 miljoni võrra. Kas ei tule sellest järeldada, et mõeldud sõja kogemused viivad meid ainult valeteedele tulevase sõja ettevalmistuses. A. Svetšini arvates on sarnane järeldus ebaõige. Tema arvates ei jõudnud endise Vene kindralstaabi töömehed tarviliselt süveneda V.-Jaapani sõja kogemustesse, ei arvestanud kõikide faktidega ja ei osanud faktidest ammutada tarvilisi õpiseid. Nimelt jäeti täiesti arvestamata järgmine nähtus: olgugi, et V.-Jaapani sõjas püsside kaotus oli keskmiselt 354 pataljoni peale, oli see kaotus mitmesugune väeosades ja väeühendustes. Vaatamata, et Siberi I, II, III ja IV korpused võtsid osa kõige ägedamatest lahingutest pea terve sõja vältel, oli neis korpustes püsside kaotus

pataljonis keskmiselt 239. X E.-Venemaa korpuses oli püsside kaotus 666 pataljoni peale. Kui arvesse võtta kaotusi inimestes, täiendust inimestega, kestvust aega lahingtegevuses j. n. e., siis võib järeldada, et Siberi korpustes oli püsside kaotus 3,5 korda vähem, kui Euroopa-Venemaa korpustes.

Viimased arvud näitavad, et püsside kaotuse üldarv oleneb veel väeosade ja ühenduste sisemisest väärtusest. Siberi korpused olid juba rahuajal peaaegu sõjaaegsetes koosseisudes, samuti astus sõja lahtipuhkemisel vabatahtliselt Siberi korpustesse palju häid ohvitseri E.-Venemaa väeosadest.

Kui kindralstaap oleks arvestanud viimase faktoriga, s. o. oleks leidnud suhte väeosade kvaliteedi ja kaotatud püsside arvus, siis oleks pidanud ta kindlasti oletama, et suurem osa Ilmasõja Vene väeosade sõjaline väärtus ei saa olema nii kõrge, kui oli see V.-Jaapani sõjas, ja seda just sõja esimestel kuudel, mis nõudsid suuri masses lahingtegevusse. (V.-Jaapani sõjas sõjategevus kasvas vähehaaval ja niimoodi väeosad ja ühendused tõmmati sõjategevusse pikkamööda, seeganeid teatavalt sõjaliselt ette valmistades.)

Edasi A. Svetšini arutab, et eelmiste väidete põhjal võib konstateerida, et tsaari kindralstaape ei olnud nõrk aritmeetikas, vaid ta ei tundnud oma rahva tulevase sõjaväe üldist ilmet ja seepärast just eksis 3-miljoni võrra püsside arvus. Heidab ette Nikolai Nikolaevitšile, et sellel polnud samuti aimu relvade kriisi tõsisest põhjustest ja selle asemel, et tulla kindlate korraldustega abiks kriisi kõrvaldamiseks, algas intriigi seljataguse, eriti sõjaminister Suhomlinovi vastu. Artikli lõppedes A. Svetšini jagab veel õpiseid tulevase sõja ettevalmistajatele:

Igasugused arvestused sõjatehnikas on ainult siis õiged alusel, kui on õieti hinnatud selle inimmassi võimed ja omadused, kelle käsutusse antakse tehnika. Hästi organiseeritud, distsiplineeritud ja õpetatud väeosad tarvitab sõjas ühe ja sama töö jaoks 3 korda vähem relvu ja laskemoona, kui nõrgaväärtusline väeosad, täites seejuures oma ülesande paremini. Meeskonna halva sõjalise ettevalmistuse eest tuleb kanda suuri ainelisi kulusid sõja ajal.

Peaõpise siit ammutagu riviülemlus: tuleviku sõjas oleneb edu relvade ja laskemoona kokkuhoidmisest. Kokkuhoidmist sellel alal tuleb sisse drillida rahuaja töös järjekindlalt ja väsimatult.

Kokkuvõttes A. Svetšini tähendab, et kõik on elus võrduslik: eksis Vene kindralstaap arvestustes, eksis tsaari armee, tarvitades 3 korda rohkem relvu ja laskemoona kui olud võimaldasid — tähtis on õppida endistest vigadest. Pöördub veel kord punaväe riviülemluse poole meeletuleteusega, et neist oleneb, kas N.-Vene armee eksib omis mobilisatsiooni arvestustes tuleviku sõjaks, tehes neid Ilmasõja kogemustel, või ei eksis. Arvab, et sõjaväe hea ettevalmistuse juures võib tulevases sõjas vähendada relvade ja laskemoona kulu norme võrreldes Ilmasõja normidega. Tuleviku sõja ainelises ettevalmistuses tuleb arvestada kolme faktoriga: mobilisatsiooni tagavarad, tööstuse mobilisatsioon ja sõjaväe distsipliin.

Kindel sõjaväe organisatsioon ja väljaõpe lubab kokkuhoidu mobilisatsiooni tagavarades. Puuduvad aga sõjaväe ettevalmistuses kindlad alused, siis on asjatud igasugused tagavarade arvestused ja kõige otstarbekohasem tööstuse mobilisatsioon. E. A.

Katkeid Liivimaa kroonikast.

B. Russov'i järele leitnant P. Hasenjäger'i joonistused.

Kuidas Liivimaa esimest kord üles leiti ja ristiusku pöördi.

Järg „Sõdur“ nr. 20/21 — s. a.

7. ... „Kord preester Meinhard rändas paavsti juurde, et Liivimaale piiskoppi seada...“

8. ... „Ju kui ta Rooma tuli, siis seadis paavst Alexander III, kui maa ja rahva üle oli järeleparinud, Meinhardi piiskopiks...“

9. ... „Kui nüüd Meinhard tagasi tuli, siis olid Liivimaa kristlased väga rõõmsad, et piiskopi olid saanud...“

10. ... „Meinhard oli piiskopp 23 aastat ja suri aastal 1193...“

Gertrude Ederle suursaavutus.

Vahva naine kõik meesujajad häbisse jätnud.

Ujumine üle 32 kilomeetri laiuse Inglismaad Prantsusmaast lahutava kanali — La Manche'i on üks raskemaid julgustükke meie modernis spordiajaloo, mis kõiki maailma kuulsamaid ujuid on meelitanud oma õnne proovima. Suureks ergutuseks on siin ka rahaline auhind — 1000 inglise naela, mis igale kanalist ülejajale välja makstakse.

Kanalist ülejumise raskus ei seisa mitte maa pikkuses, vaid suure lainetuse, voolude jne. võitmises, mis eriti teraval kujul seal ilmsiks tulevad ja ülepeaasmatuid raskusi valmistavad.

Esimeseks kanalist ülejajaks peetakse itaallast Salati't, kes Waterloo lahingus inglastele vangi langes, põgenes ja Doveri juures merde hüppas. Täiesti lõppenult jõudis ta viimaks Prantsuse randa, Boulogne'i. 1875. a. õnnestus inglise kaptenil Webbil kanalist 21 t. 45 min. üle ujuda. Webb leidis 1900. aastal surma Niagara tormistes voogudes, millest ta püüdis üle ujuda. Viieteistkümne asjata katse järele suutis viimaks 1911. aastal inglane Bur-

gess kanalist 23 t. 40 min. üle jõuda (Burgess oli nüüd Ederle treener). Eriti õnnelik oli 1923. aasta, kus tervelt kolm meest kanalist üle pääsid. 7. augustil Ameerika major Sullivan (27 t. 23 min.), 12. augustil Argentiina itaallane Tiraboschi (16 t. 23 min.) ja veidi hiljem ameeriklane Toth (16 t. 54 min.). Peale selle katsusid veel mitmed õnne ja Ederlelgi ebaõnnestus läinud suvel ettevõtte 3 korda.

6. augustil kell 7.08 alustas ta nüüd uuesti. Teda saatis laev, kus istusid kaaslased, kes muusikat tegid ja laulsid. Ta hüppas vette Cap Gris Nezi juures ja õhtul kell 9.50 minutit jõudis ta Kingstovne rannale lahes Sanct Margarethe ja Geali vahel. Maa oli kaetud 14 t. 40 minutiga, mis uus rekord ja meeste saavutused kaugelt varju jätab. Kaldal võeti ta pöörase juubeldusega vastu, teda kallistati, kanti ja suudeldi. Ederle on 18-aastane.

Teda ujumisel saatval jahil asus ta isa ja treener Burgess. Selle külge seotud lootsikus proua Burgess. Selle külge seotud lootsikus proua Burgess. „Eesti Spordileht.“

Kroonika.

— 15. augustil avati vastava pidulikkusega Vabadussõjas langenuile mälestussambad Kanepis ja Kadriinas. Kanepi mälestussambas ehitati graniidkivist kujur Jannesi kavandi järel, kuna Kadriina mälestussamba kavandi valmistab kohalik kirikuõpetaja Bermann. Sammas on üks omapärasematest Eestis senini püstitatud mälestusmärkidest.

Samal päeval pandi mälestussambale nurgakivi Rõuges. Sammas püstitakse kuntsnik Melnik' u kavandi järel.

— Eesti—Soome kaitsevõgede vahelise esmas-kordse jalgpallivõistluse võitis Eesti tagajärjega 5:1.

— Tallinna garnison löi Viiburi garnisoni jalgpalli meeskonda 3:2.

— Masina rikke tõttu pidi Lasnamäe aerodroo-mil harjutuslennu ajal lahingulennuk hädamaandumist tegema ja sai kergesti vigastada.

— Poola kütide pidustustest võtsid osa ka meie kaitseliidu esitajad kolonel Vande, kapten Freiberg ja kapten Lepp. Vastuvõtmine Poolas on olnud igalpool südamlük.

— Poola võitisi jalgpalli maavõistluses Soomet 7:1

Eksitavaid trükivigu „Sõduris“ nr. 33/34 s. a.

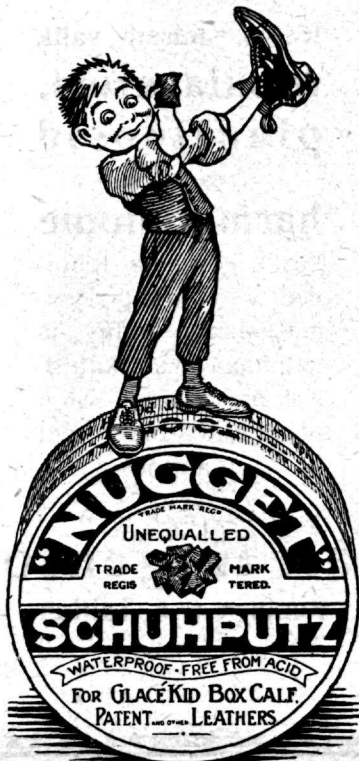
Lhk. 695, esimene veerg, 8 rida alt on trükitud: „Paremäd“, peab olema — „Pikemäd“.

Lhk. 696, esimene veerg, 9 rida ülalt on trükitud: „Kõigist otstarbekohasem“, peab olema — „Kõigiti otstarbekohane“.

Lhk. 696, teine veerg, 4 rida ülalt on trükitud: „arvel“, peab olema — „alal“.

Lhk. 729, esimene veerg, 19 rida ülalt on trükitud: „autoriteetse“, peab olema — „kokkuvõtliku“.

Waldemar G. Herzberg & Co.

Rataskaevu 14, kón. 9-32.

„SÕDURIS“ NR. 32 — s. a. lhk. 688, esimeses veerus 1. reas ülalt on eksikombel trükitud: „koolkompanii“; peab aga olema — „poolkompanii“.

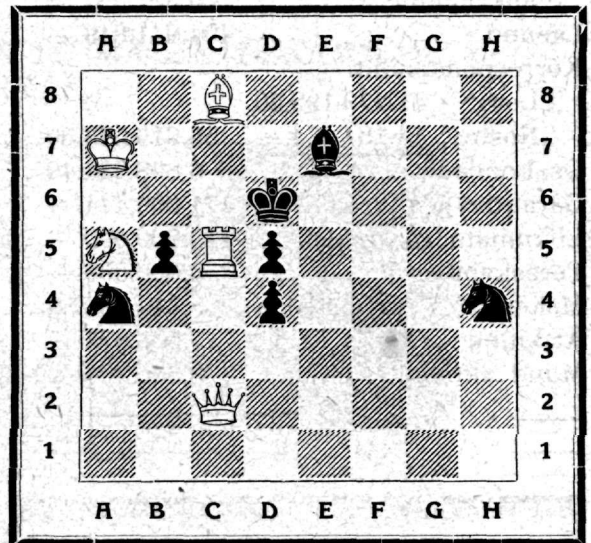
Teises veerus 7. reas alt on trükitud: „Albert Kuiga'le“; peab aga olema — „Albert Luiga'le“.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 13 (54).

Kokku seadnud dr. S. Kljas (Tallinnas).
Mustad.

Valged.

Valged: Ka7, Lc2, Ve5, Oc8, Ra5.

Mustad: Kd6, Oc7, Ra4 ja h4, Eb5, d4 ja d5.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Ülesande nr. 9 lahendus.

(Austusega mainitud).

1. La4—g4, Ke8:f7,
2. Rb7:d6 annab matt.

1. (La4—g4), Le2:g4,
2. Vf7—e7 annab matt.

1. (La4—g4), Rh8:f7,
2. Lh4—a4 annab matt.

1. (La4—g4), Le2—e6+,
2. Lg4:e6 annab matt.

1. (La4—g4), ükskõik,
2. Lg4—d7 annab matt.

Ülesande nr. 10 lahendus.

1. Lf7—e8, Ke5—f6 (ehk —f5 ehk —f4).
2. Le8—e5 annab matt.

1. (Lf7—e8), Kg5—h6,
2. Le8—g6 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: B. Kerner, stud. R. Pärnpuu ja V. Mikenas (Tallinnast), Martin Villemson (Pärnust).

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.

Tallinna Krediit Pank A/s.

AKTIVA

Äriseis 30. juunil 1926.

PASSIVA

Kassa ja arved teistes pankades	30.025.068.50
Väärtpaberid	3.221.060.—
Väljamaa raha ja vekslid välisvaluutas	75.391.597.50
Laenud	494.041.849.—
Korrespondendid:	
„Loro“ 41.479.199.50	
„Nostro“ 14.134.374.—	55.613.573.50
Osakondade arve	6.898.234.40
Garantiid ja akkreditiivid	171.065.444.—
Liikumata varandus	112.900.000.—
Teraskamber	3.000.000.—
Makstud % ja komisjon	8.314.064.50
Ärikulud	7.538.874.—
Muud aktivad	8.336.206.—

Mk. 976.345.971.40

Põhikapital	120.000.000.—
Tagavarakapitalid	25.900.000.—
Amortisatsiooni-kapital	24.500.000.—
Ametnikkude abiandmise kassa kapital	1.992.122.50
Hoiusummad	321.524.300.70
Korrespondendid:	
„Loro“ 33.387.352.—	
„Nostro“ 25.880.721.50	59.268.073.50
Osakondade arve	8.387.160.40
Aval-kreeditorid	171.065.444.—
Laenud ja rediskont	201.116.436.50
Saadud % ja komisjon	29.370.470.78
Muud passivad	13.221.963.02

Mk. 976.345.971.40

Sumadane

nahast, riidest ja Ameerika viibrist, reiskorve, reisikotte, kohvreid, pleete, seljakotte, reisirihmu, aktimappe, rahataskuid, trakse, vihmavarje, jalutuskeppe, koera-suukorve ja kaelarihmu, revolvrikabuuriid, lastevankreid, lastejalgrattaid, — väljavoodisid —

S O O V I T A B

Karl Jürgenson

Kuninga t. 5, Tallinn

Kõige suurem valik tiibklavereid, pianinosid

ja

harmooniume

kõige kõrgema tehnilise väärtusega esimeseklassi kodu- ja väljamaa vabrikutest. Ka on müügil vähe pruugitud tiibklavereid — ja pianinosid. —

S O O V I T A B

Karl Jürgenson

Kuninga t. 5, Tallinn

Asutatud 1880